

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

A.M. van Leeuwen, Dronten

... Om in mijn liefde te blijven

„Indien uw hand u tot zonde verleidt, houw hem af...” (Markus 9:43)

Eén van de geboden van Jezus. Genomen uit het evangelie van Markus. Om het, zoals afgesproken, te houden tegen het licht van het woord van de Here dat we vonden in Johannes 15:10: „Indien gij mijn geboden bewaart, zult gij in mijn liefde blijven...” Een uitspraak waarmee de Here zijn geboden plant in het hart van ons bestaan. Het verlangen om te blijven binnen het domein van zijn liefde, dat moet ons bewegen om de geboden te onderhouden.

Een drastisch gebod

„Indien uw hand u tot zonde verleidt, houw hem af...”. Het is een gebod dat er, om zo te zeggen, op inhakt. En het blijft daar niet bij. Er volgen nog twee soortgelijke voorschriften: „Indien uw voet u tot zonde zou verleiden, houw hem af...”, en: „Indien uw oog u tot zonde zou verleiden, ruk het uit...”. We houden de adem in. Om het ingrijpende van de geboden zelf, en om wat de Here er aan toevoegt. „Het is beter, dat gij verminkt ten leven ingaat, dan dat gij met uw beide handen ter helle vaart, in het onblusbare vuur.” Dit gebod is dermate drastisch, dat we ogenblikkelijk onze 'ja, maars' in stelling brengen. In ons hart vragen we ons af of het nog wel reëel is wat de Here hier van ons vraagt. En met ons verstand proberen we de schade te beperken door het gebod zoveel mogelijk af te zwakken.

Liefde voor zijn geboden

Zeker als het de geboden betreft, spreekt een mens al gauw voor zijn beurt. Laten wij dit drastische gebod daarom vooraf plaatsen in het licht van het eerder genoemde woord: „Indien gij mijn geboden bewaart, zult gij in mijn liefde blijven.” Het is dan meteen duidelijk, dat het eerste wat ons gevraagd wordt is: liefde voor Christus' geboden. Want die geboden zijn blijkbaar bestemd om ons leven bij Hem, de ware wijnstok, te houden! Als we ons dat, in de aanloop naar dit concrete gebod, niet realiseren, dan is het de vraag of wij ons er ooit aan gewennen zullen geven. Wie ingeplant is in de Wijnstok, van hem wordt liefde voor de geboden verwacht. Tussen haakjes: zo ga je Psalm 119 op een nieuwe wijze lezen:

„Ik vind mijn vreugde immers in uw geboden, ik heb ze lief!” (vs. 47). Vanuit Christus gezien willen de geboden in de grond niets anders dan het verlangen in ons brandend houden om te blijven in zijn met de dood bezegelde liefde.

De valstrik van onze mogelijkheden

„Indien uw hand u tot zonde verleidt, houw hem af.” Vanuit het vertrouwen dat we in dit concrete gebod te maken hebben met de zorg en de liefde van de Heiland, nemen we nu de tijd om het te overdenken.

Het eerste wat we vaststellen is, dat een woord voor 'zonde' in de Griekse tekst niet voorkomt. Er staat: „Indien uw hand u in een valstrik brengt...”. Blijkbaar wil de Here zeggen, dat een mens, door wat hij met zijn handen doet, in een val terecht kan komen. Dat dat dan alles met 'zonde' te maken heeft, spreekt voor zich. Maar laten we moeite doen om het beeld van de valstrik vast te houden.

Onze hand, maar ook de voet en het oog dat de Here vervolgens noemt, staan samen voor de vrijwel onbegrensde mogelijkheden die de mens gegeven zijn. De mogelijkheid om van alles en nog wat aan te pakken, de mogelijkheid om op dingen af te gaan, de mogelijkheid om wat je ziet in je op te nemen.

Mogelijkheden moet je uitbuiten. Dat is een wet geworden in onze cultuur die zweert bij het woord 'ontwikkeling'. En het lijkt allemaal prachtig en zonder meer het nastreven waard.

Maar nu zegt de Here in dit gebod: wees op de hoede voor je mogelijkheden. Want ze kunnen een valstrik voor je worden. Ontwikkel de talenten die je ontvangen hebt met vreugde; maar word geen slaaf van de ontwikkelingsmanie. Wat je aanpakt, waar je op afgaat, wat je in je opneemt, het kan een valstrik voor je worden.

Dat kàn! De één zal op zijn hand moeten letten, de ander vooral op zijn voet, en een derde zal er acht op moeten geven wat hij toelaat tot zijn oog. De mens is geneigd tot alle kwaad; maar: niet alle mensen zijn geneigd tot hetzelfde kwaad. Dezelfde mogelijkheden kunnen de een tot een valstrik worden, terwijl de ander op dat front

nauwelijks strijd hoeft te leveren. Prediker heeft gezegd: „Beter is het zien der ogen dan het jagen der begeerte” (6:9). De een zal dat kunnen onderschrijven, een ander zal moeten erkennen: wat ik zie met mijn ogen wakkert de begeerte juist bij mij aan. Voor de een is een video-recorder een dienstbaar instrument, voor de ander een valstrik.

Teruggesnoeid naar de wijnstok

„Indien uw hand u in een valstrik brengt, houw hem af”. Met dit gebod komt de Here in mijn leven binnen. Aan mij de vraag: welke mogelijkheden moet ik wellicht laten liggen, omdat ze mij tot een valstrik kunnen worden? Want zo drastisch is het inderdaad. Om mij binnen het areaal van

35e jaargang – nr. 9
26 april 1991

In dit nummer

- 159 H. de Jong
Israël nu
- 162 D.W.L. Milo
O Nederland, let op uw zaak
- 163 T. Hoekstra
Mystiek in de literatuur
- 165 W. Smouter
Ik ga vissen
- 166 D. Holwerda
Mijn rijk is niet van deze wereld
- 170 H. Algra
Geloven; gewoonte of keuze (1)
- 171 R.R. Ganzevoort
Vriendschap

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476
Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
Marjoke van Veelen-Vreugdenhil
Postbus 84183, 3009 CD Rotterdam.
Tel. 010-4550802.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 60,- per jaar of f 33,- per half jaar.
Voor studenten f 48,- per jaar.
Buitenland f 84,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 55 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

zijn liefde te houden, vraagt de Here van mij om stukken grond in mijn leven braak te laten liggen; vraagt Hij, om wat wel binnen mijn mogelijkheden ligt, niet maar automatisch ten uitvoer te brengen.

Een mens kan zijn leven verliezen in kansen die hij met beide handen denkt te moeten aangrijpen; hij kan het verliezen in dingen waar hij voor zijn besef koste wat het kost op af moet; hij kan het verliezen in een blik die hij meent te moeten beantwoorden. Dit gebod is daarom werkelijk een snoeimes. En het snijdt in op een, zeker voor onze eeuw, gevoelig punt. Laat alles wat in je zit er toch uitkomen! Die aanbeveling komt van alle kanten op je af. Vergezeld van het dreigement: als je niet toegeeft aan je verlangens, frustreer je jezelf! En dat is natuurlijk niet uit de lucht gegrepen. Wie alleen maar bezig is met het onderdrukken van zijn al dan niet verborgen wensen, die loopt het gevaar dat ze op een gegeven moment exploderen.

Maar door het gebod om mogelijkheden die een valstrik voor mij kunnen worden niet te ontginnen, komt mijn leven niet in een vacuüm terecht. Het wordt juist in beweging gezet in de richting van de Wijnstok. Ik word teruggesnoeid naar die Wijnstok toe! Ik laat dingen liggen, om des te vaster geënt te worden op Hem! Geen wonder dat de opwekking om de geboden te bewaren in het evangelie gelijk opgaat met de belofte van de Geest (Joh. 14:15-16).

Het is beter...

Het drieledige gebod over de hand, de voet en het oog, wordt steeds gevolgd door de verzekering: „Het is beter...” „Het is beter dat gij verminkt ten leven ingaat, dan dat gij met uw beide han-

den ter helle vaart, in het onblusbare vuur”. In die verzekering komt de volle ernst van het gebod op ons af, maar ook de vreugde ervan. Want dat 'beter' mogen we tot de rand toe vullen, wanneer we het verstaan in het licht van het mogen blijven in de liefde van de Here.

Dit gebod bewaren we niet, wanneer we het al zuchtend en steunend, als een vorm van zelfkastijding, in praktijk proberen te brengen. We bewaren het, door het met vreugde toegang te geven tot de plaats in ons leven waar de beslissingen vallen. Met de blijde verwachting: te mogen blijven binnen de grenzen van Christus' liefde.

En als iemand gezondigd heeft...

Zijn geboden, Jezus plant ze bij ieder die in Hem gelooft in het hart van zijn bestaan. „Indien gij mijn geboden bewaart, zult gij in mijn liefde blijven...”. En wee degene, die zich – al is het met een beroep op de genade – onder de klem van de geboden probeert uit te werken: zijn leven binnen het domein van Christus' liefde zet hij op het spel!

Maar als het niettemin gebeurt dat onze hand, onze voet, ons oog ons in een valstrik brengt? Het antwoord is duidelijk. „Als iemand gezondigd heeft, wij hebben een voorspraak bij de Vader: Jezus Christus de rechtvaardige. En Hij is een verzoening voor onze zonden en niet alleen voor de onze, maar ook voor die der gehele wereld” (1 Joh. 2:1-2). We worden dan verwezen naar de Wijnstok die alle gerechtigheid heeft vervuld.

In het licht van zijn liefde mogen wij met vreugde de weg van zijn geboden lopen. Niet om ons zijn liefde te verwerven, maar om in zijn liefde te blijven!

Lees nu in

Waarheid & Eenheid

geestelijke onderstroom/
Pniëlpreek (ds. v. Mechelen)
omgaan met niet-gelovigen (ds. W. Smouter)
betrekken jeugd bij de kerk (J. Groeneveld)
zending onder de Joden (L. Struik) en:
over het werk van A. Janse;
paasbrieven van Athanasius;
Wereldraad etc.
Neem proefab. f 7,50 of vraag
los nr.: 01803-13281.

H. de Jong, Zeist

Israël nu (2, slot)

Bonter dan Dordt

Wanneer wij de Joden zien als het uitverkoren volk, in die zin dat uit deze verkiezing hun toekomstige bekering tot het christelijke geloof vanzelf een keer te voorschijn zal treden, komt er een zeer onzuiver element in de wijze waarop wij hen beoordelen. De uitverkiezing gaat dan een rol spelen die we haar op geen ander gebied toestaan. Een te grote rol. Er zijn er onder ons die vandaag de dag met Argus-ogen naar de verkiezingsleer van Dordt kijken. Ondergraaft de voorbeschikkingsleer van de Dordtse vaders niet het verbond en de verantwoordelijkheid die daarin meekomt? Ik zelf denk dat dit niet het geval is. Mijns inziens heeft Dordt dat gevaar onderkend en bezworen. Ik heb wel mijn vragen bij het lezen van de Leerregels maar deze niet. Inderdaad, ik heb vragen. Laat ik er iets over zeggen. Wat betreft het zendingsbevel krijg ik wel eens de indruk dat dat door het voorbeschikkingsdenken van Dordt ondergesneeuwd is, getuige de eenzijdige nadruk die telkens gelegd wordt op het welbehagen van de Here dat maakt dat het ene volk het evangelie te horen krijgt en het andere niet (zie DL I, 3; I, v. d. d. 9; II, 5; III/IV, 7). Naar de zendingsofdracht zoek je in de Canones tevergeefs. Wel hebben enige 'kontraproduktieve teksten' (om zo te zeggen) uit Handelingen er een plaatsje in gekregen: „(de apostelen) werden door de Heilige Geest verhinderd het Woord in Asia te spreken” en „...en bij Mysië gekomen, poogden zij naar Bitynië te reizen, maar de Geest van Jezus liet het hun niet toe” (Handelingen 16:6 en 7; DL III/IV, v. d. d. 5). De Leerregels zijn weinig zendingsgezin en het hangt misschien daarmee samen dat er vanuit de door Dordt beheerste kerken in het verleden weinig zendingsinitiatieven zijn ontplooid. Anderen die Dordt niet kenden zijn daarin voorgegaan. Maar dat nu verder daargelaten, wat de heilsorde betreft heeft Dordt de dingen goed op hun plaats gezet: de voorbeschikking maakt de verbondsverantwoordelijkheid niet tot een paskwil. Lees daarvoor maar DL III/IV, 17.

Dezelfde mensen echter die ik op het punt van het overheersen van de verkiezingsgedachte zo waakzaam, om niet te zeggen: argwanend naar Dordt zie kijken, die maken het wat Israël betreft veel bonter dan Dordt. Ga maar na: ten aanzien van een heel volk wordt zo maar eventjes voorspeld dat het in de toekomst behouden zal worden. Er wordt maar niet gezegd (wat volop bijbels zou zijn!) dat ook hun de belofte toekomt, nee, ongeacht hun opstelling tegenover de Zaligmaker en afgezien van hun houding tegenover het evangelie wordt ten aanzien van hen een voorspelling gedaan dat zij

het koninkrijk Gods zullen beërven.

„Ja, nee, dominee, dat zal ook bij Israël alleen maar gaan in de weg van geloof en bekering.” Okee, maar het fijne puntje is dat bij de Joden dat geloof en die bekering uitvloeisels zullen zijn van hun verkiezing *die al vast ligt*, niet alleen bij God maar ook bij de mensen. Nu, dit noem ik een vreemde leer. Hier zijn de verborgen dingen niet meer voor de Here gelaten. Hoe wil men dit eigenlijk rijmen met de overige leer van het evangelie en van de kerk? Zo gaan we met het gegeven van de uitverkiezing toch nergens elders te werk? En voorts, beseft men niet dat men zo al lang en breed op het spoor van de twee-wegen-leer zit? De twee-wegen-leer? Ja, de leer dat er voor Joden en niet-Joden twee afzonderlijke wegen naar het heil zouden lopen. De lezer kan weten dat bij degenen die ik met dit geschrijf wil bereiken deze twee-wegen-leer afgewezen wordt: er is voor niemand zaligheid buiten Jezus Christus om, wij zijn allemaal, niet-Joden of Joden, op deze enige Middelaar aangewezen. Akkoord! Maar als je zegt dat wij christenen uit de volken alleen langs de weg van geloof en bekering tot Jezus Christus komen maar dat de Joden die bestemming zullen bereiken uiteindelijk krachtens een voorbeschikking die al vast ligt niet alleen maar ons ook nog geopenbaard is, dan is ook dat een vorm van die zogenaamde twee-wegen-leer. Je maakt dan van de Joden, in onderscheiding van de anderen, zorgeloze mensen. Ze komen er toch wel.

De voorbeschikking hoort in de nabeschouwing

Israël komt door deze vreemde, eigenlijk volstrekt lijdelijke, verkiezingsleer in een uitzonderingspositie te verkeren. Onze kijk op dit volk wordt daardoor scheef getrokken. Onze kijk op het hele wereldgebeuren trouwens krijgt daardoor iets onwerkelijks. In de Golf-oorlog bijvoorbeeld zou het allemaal om Israël draaien. Dat is duidelijk niet het geval. Stellig is Israël bij de crisis in die regio sterk betrokken, maar het zo voor te stellen dat het hele wereldgebeuren zich gaandeweg meer om Israël gaat concentreren levert geen reële kijk op en maakt politiek bevangen. Je gaat dan vanuit een voorbeschikkingsdenken de werkelijkheid benaderen en dat is voor ons mensen duidelijk te hoog gegrepen. En vooral wanneer je de waan van uitverkorenheid in het politieke gaat vertalen zijn de ongelukken niet van de lucht. Sinds Israël zich als een politieke eenheid heeft georganiseerd gelden voor Israël alleen maar politieke maatstaven in het volkerenverkeer, dezelfde als waaraan alle naties zich te houden hebben. Het is

zeker waar dat wij erop moeten toezien dat dit volk dat zo zwaar geleden heeft geen nieuwe rampen overkomen. Maar dat kun je van de arme Koerden ook zeggen. En kijk dan eens, zo voeg ik hier tussen haakjes aan toe, wat daar vandaag wat die Koerden betreft van terecht komt. Erop toezien? Stilzwijgen en toezien! Laten we maar bescheiden zijn over onze rol in het gebeuren. Maar goed, het moet geprobeerd worden dat we Israël een veilige plaats garanderen tussen de volkeren. Daarvoor is waakzaamheid tegen de pestilentie van het weer oplevende of beter: het nooit gestorven antisemitisme zonder meer geboden. Het benarde Israël verdient onze steun en sympathie. Maar de voorbeschikkingsgedachte kunnen we daarvoor beter thuis laten. Politiek kun je daar volstrekt niets mee. Religieus ook niet, trouwens. De voorbeschikking behoort voor ons mensen alleen maar thuis in de nabeschouwing, het is in de goede zin van het woord achteraf-praten. Wie er een strategie op bouwt of wie er een aan te nemen houding mee beargumenteert komt verkeerd uit. In de religieus niet onbesproken Alblasserwaard waar ik vandaan kom maakte ik het als kind wel mee dat bepaalde mensen voor uitverkoren kwamen te gelden en op grond daarvan alles mochten. Niet alleen namen ze zelf die vrijheid maar hun omgeving verleende hun die ook gaarne. Werkelijk onuitstaanbare mensen werden dat. Daaruit blijkt hoe gevaarlijk het voorbeschikkingsdenken eigenlijk is. Als je dat maar een ogenblik loskoppelt van de menselijke verantwoordelijkheid („door het scheiden dier dingen die God naar zijn welbehagen heeft gewild dat te zamen gevoegd zouden blijven”, DL III/IV, 17), kom je al gauw in de grootste willekeur terecht.

Niet de eerst-aangewezenen

Israël staat dus net als alle andere mensen onder de wet dat wij alleen door het geloof in Jezus Christus behouden worden. Dit evangelie moet ook aan hen 'met bevel tot geloof en bekering', dat wil zeggen: niet vrijblijvend (de ouden waren nogal scheutig met het woord 'bevel'), gebracht worden. Betekent dit nu ook dat wij onder de Joden zending moeten drijven? Pee Koelewijn heeft onlangs in 'Christenen voor Israël' geschreven dat hij dat niet ziet zitten. „God zal zelf wel met zijn volk klaar komen”, zegt hij. En als er mensen aan te pas moeten komen dan moeten de Joden dat maar onderling doen. Wij zijn daarvoor niet de eerst-aangewezenen, zo na de holocaust en de rest van de Europese geschiedenis. Ik kan voor deze redenering wel wat voelen en wil de heer Koelewijn dienen met een ondersteunend bijbels-psychologisch argument. Toen Paulus

pas tot geloof gekomen was wilde hij in zijn ijver het evangelie onder zijn volksgenoten te Jeruzalem verbreiden. Maar de Here was wijzer en zei:

„Haast u en vertrek spoedig uit Jeruzalem, want zij zullen van u geen getuigenis over Mij aannemen” (Handelingen 22:18). Paulus had zelf moeten inzien dat hij daarvoor nu niet de geschiktste figuur was. Enig psychologisch inzicht zou hem niet misstaan hebben. Hij had tenslotte in een ogenblik tijd een draai van 180 graden genomen. Dat zette natuurlijk kwaad bloed bij zijn vroegere geloofsgenoten. Die zijn nog altijd erg boos op hem. Van Paulus wilden en willen zij de goede boodschap niet horen. Zo nu moeten ook wij verstaan dat de Joden van ons West-Europeanen geen getuigenis over Jezus Christus zullen aannemen. Daarvoor is er teveel gebeurd en door ons christenen ook teveel nagelaten in de achter ons liggende eeuwen. Inderdaad zijn wij voor het brengen van het goede nieuws aan hen niet de eerst-aangewezenen. Moeten de Joden daarom zichzelf maar bedienen met het evangelie, zoals Koelewijn zegt? Dat zou kunnen, al vermoed ik hierachter weer een stukje twee-wegen-theologie: een Jood kan het evangelie alleen maar van een Jood horen. Ons kent ons; het gaat bij Israël immers alleen om het *wekken* van iets dat slaapt, niet om het *werken* van iets dat er niet is? (Zo zou Abraham Kuyper dat gezegd kunnen hebben; u weet wel, de theoloog die in zijn verbondsl eer ook zo hinderlijk voorbeschikbaar dacht dat hij er de ernst van de prediking mee om zeep dreigde te helpen.) Maar behalve dat de Joden het evangelie aan elkaar bedienen (wat ik dus zeker niet uitsluit) is er nog een andere mogelijkheid. Dat bijvoorbeeld de kerk uit de derde wereld Israël opnieuw met het evangelie in aanraking brengt. Dan horen de Joden de boodschap van onverdachte en onbelaste zijde en is aan het genoemde bezwaar tegemoet gekomen.

Paulus, apostel der heidenen

Maar over zending gesproken, het liefst zou ik de aandacht der kerk wat van het volk Israël willen weghalen om die dan vervolgens te richten op de verbreiding van het evangelie onder de volken. De heidenen van ver weg, maar ze wonen tegenwoordig ook tussen ons in. Ik ben namelijk bang dat de belangstelling voor Israël het zendingselan en de liefde voor evangelisatie van de christelijke gemeente niet zal doen toenemen. Ik vrees dat er in plaats van de middelpuntvliedende kracht die de nieuwtestamentische gemeente zo kenmerkte: „van Jeruzalem en geheel Judea en Samaria tot het uiterste der aarde” (Handelingen 1:8), het zoeken komt van het achterhaalde middelpunt van het tegenwoordige Israël en Jeruzalem. De apostel Paulus heeft gezegd: „Juist omdat ik apostel der heidenen ben acht ik dit de heerlijkheid van mijn bediening dat ik

zo mogelijk de naijver van mijn vlees en bloed mocht opwekken en enigen uit hen (de Joden) behouden” (Romeinen 11:13 en 14). Wat bedoelt hij? Waarom brengt hij hier zijn apostolaat onder de volken ter sprake? In dit brief-gedeelte waarin hij zo enkel en uitvoerig over Israël spreekt? Wel, door Israël in de praktijk van zijn werk de rug toe te keren en zich op de heidenvolken te concentreren denkt hij nog het meest voor zijn eigen volk te kunnen doen. Door de toebrenging der heidenen zullen de Joden tot nadenken worden gebracht. Tot jaloersheid ook. Ik moet terloops even kwijt dat Paulus mij met deze woorden aan een waardevolle tip voor mijn eigen werk geholpen heeft. Toen ik de geloofsafval van eigen kerkleden zag ben ik in plaats van al mijn tijd te verdoen met het eindeloos achterna hollen van deze afhakers wier besluit om niet langer te geloven toch al vaststond, begonnen met het katechiseren van buitenkerkelijken. Inderdaad met de nevenbedoeling om zo die eigen mensen nog tot nadenken te brengen. Wat daar nu allemaal van terecht gekomen is, dat is weer een ander verhaal, maar mijn taktiek had ik van de grote apostel afgekeken. Hij heeft met zijn gedachtengang ook wel gelijk gekregen. Als er iets is waarvan de Joden onder de indruk zijn, waar het de christenen betreft, dan is dat de verspreiding en de groei van de kerk onder alle volken. Daar weet het Jodendom ook niets tegenover te stellen, want hun godsdienst is als het erop aankomt aan één bloed gebonden. „Ga heen, want Ik zal u uitzenden, ver weg, naar de heidenen”, zei de Here tot Paulus (Handelingen 22:21). En wij ook, wij moeten als christenen Israël eens wat meer met rust laten om ons te keren tot hen die nog nooit de kans van het geloof hebben gehad. We zitten het Joodse volk boven op de lip en ik kan me goed voorstellen dat men dat daar knap hinderlijk vindt. Menselijk en volkenrechtelijk hebben wij onze dure verplichtingen tegenover hen, maar christelijk kunnen wij ons beter bemoeien met de volken die nog niet of nog maar pas zijn gaan geloven. En inderdaad, laten die dan weer eens opnieuw Israël konfronteren met de heerlijke boodschap van Gods genade in Christus Jezus onze Heer. Ja, waarom niet? Zo'n zwarte evangelist op het strand van Tel Aviv? Prachtig toch?

Margreet Maljers-Kroes, Alkmaar

Namen

Een paar weken geleden bracht ik een bezoek aan een oude schoolvriend. We hadden elkaar in de jaren die tussen het heden en de middelbare school liggen een paar keer ontmoet en waren verder van elkaars wel en wee op de hoogte gebleven via familie en kennissen.

Na de eerste kop koffie en de constatering dat zij in hun boekenkast aardig wat boeken hadden, die ook bij ons staan, of die ik in ieder geval zou willen hebben, waren we beland bij „Weet jij nog... en ken jij die en die nog.”

„Ik weet nog dat je altijd met stapels leesboeken liep te sjouwen,” zei hij. „En dat ik altijd jouw Franse thema's overschreef... En je wiskunde,” knikte ik.

Toen werd de oude Eva in mij wakker: „Welbeschouwd zou je kunnen zeggen dat het voor een deel jouw schuld was dat ik dat jaar bleef zitten,” zei ik als late poging om een oude misser af te schuiven.

Johan was niet onder de indruk. „Toe maar... Geef mij de schuld maar,” zei hij onbekommerd.

Op mijn rapport stonden destijds een vier voor Frans en een vier voor wiskunde. 'Een goede kijk op vriendjes' werd niet omgezet in een rapportcijfer. Heel jammer, want daar had ik zeker een acht en een half voor kunnen scoren en dat had het gemiddelde flink omhoog gebracht.

„Herinner jij Broers...”

Ik was terug in de tijd.

Broers ... Biologie. Natuurlijk! Hij was lang, breed, donker en vriendelijk. Toen hij zijn eerste les aan ons gaf, ging hij de rijen langs en stelde zich aan iedere leerling apart voor.

Wij waren uiterst verbaasd, want zoveel egards waren we niet gewend.

Die situatie had zo'n onuitwisbare indruk op me gemaakt, dat ik, zodra Johan die naam liet vallen, wist wie hij bedoelde.

„Wist jij dat hij in een concentratiekamp had gezeten? Ik kwam nog wel eens bij hem thuis en heb ook later contact met hem gehouden. Hij kon het leven in het kamp niet loslaten en

praatte er veel over. In zijn boek 'Nacht und Nebel' schreef Floris Bakels over hem. Kijk..."

Ik las de bladzijden in het boek, waar het ging over Con Broers en luisterde tegelijkertijd naar wat Johan over hem vertelde.

Eigenlijk was alles wat ik hoorde heel treurig en treurigmakend.

Als kind realiseer je je niet dat de man, die trouwhartig zijn best doet je de werking van het centrale zenuwstelsel uit te leggen, een achtergrond heeft waar een minder sterk mens het 'op zijn zenuwen' van zou hebben gekregen.

De achtergrond van een man die een goed mens was en die verschrikkelijk was beschadigd.

Een man die ontzettend veel voor zijn vrienden over had en zijn leven voor hen waagde.

Het woord 'Moed' had voor mij opeens een gezicht gekregen.

Zijn dood was even triest en eenzaam als zijn leven.

„Denk jij dat het zich persoonlijk voorstellen aan leerlingen iets te maken heeft gehad met het feit dat hij in dat kamp alleen een nummer had,” vroeg

ik.

„Nee,” zei Johan nuchter. „Volgens mij had dat alleen maar te maken met de manier waarop hij in elkaar zat. Heel voorkomend en aardig. Zo wás hij gewoon. In zijn goede tijden was hij nog heel vrolijk ook.”

In de afgelopen weken heb ik vaak aan Broers gedacht.

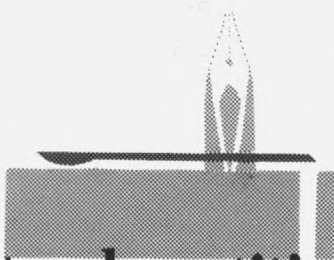
En telkens kwamen de woorden van lied 273 boven:

Heer, herinner U de namen,
van hen, die gestorven zijn,
en vergeet niet dat zij kwamen,
langs de straten van de pijn,
langs de wegen van het lijden,
door het woud der eenzaamheid,
naar het dag en nacht verbeide
Vaderhuis, hun toebereid.

Maar meteen daarachter aan hoorde ik ook mijn vader die zei, toen we het over dat lied hadden: „Kind, 't is een prachtige melodie, daar niet van, maar de woorden kloppen niet.

Je hoeft de Here God nooit te herinneren aan iemand die het leven heeft verloren. Een mens is bij Hem veiliger dan waar ook.”

De beste troost die er is!

Pastorale notitie

G. v.d. Brink, Veenendaal

Een rechtvaardige wereldorde?

Amerika was loei-enthousiast, toen president Bush de wapenstilstand afkondigde. Hij kon op dat moment geen kwaad meer doen. Hij was ook zelf kennelijk verrukt: dit was een reële stap naar een rechtvaardige wereldorde onder leiding van Amerika!

Een paar weken later keek de wereld verbijsterd toe hoe honderdduizenden Kurden (medestrijders tegen Saddam Hoessein) kreupeerden in sneeuw en ijzige kou, zonder voedsel, water, dekking. En dat onder het uitbraken van de hevigste verwensingen aan het adres van president Bush. Waar bleef nu zijn rechtvaardige wereldorde? Wat een ontnuchtering! Had de president deze ontwikkeling niet kunnen voorzien?

We hebben ons kritische oordeel

klaar: president Bush is te idealistisch geweest. Om niet te zeggen: te humanistisch. Hoe kon hij denken dat mensen van goede wil gerechtigheid konden brengen?

Maar wat willen wij eigenlijk?

Zouden de wereldleiders dan maar moeten berusten in het onrecht? Mogen ze geen orde nastreven waarin recht gedaan wordt aan armen, noodlijdenden, ontrechten? Is het verkeerd om hoopvol te zijn en te zeggen: „Wie weet, komt nog een betere tijd!”

Ik zit deze dagen de vernietigende boodschappen te lezen die een 'profeet' vanuit zijn eenzame studeerkamer in het uiterst dun bevolkte Northland van Nieuw Zeeland doet uitgaan. Hij bedelft de wereld onder een lawine van pamfletten. Met name de officiële kerken in Amerika moeten het ontgelden. Hij zegt hen aan dat binnenkort alle banken springen, alle beurzen plat gaan, de uitbetalingen van alle salarissen en pensioenen gestopt worden, alle fabrieken zullen leeglopen, alle winkels geplunderd zullen worden, en dat de mensen (vooral kinderen en zwakken) zullen sterven als ratten, want alle gezondheidszorg staat binnenkort stop. Het jaar 2000 nadert immers met rasse schreden: dan komt de dag van het grote oordeel en het 1000-jarig rijk van Jezus breekt aan!

Waar doen we goed aan?

Moeten we de strijd voor gerechtigheid staken omdat Jezus komt? Ik

houd het bij wat prof.dr. J. Verkuyl een keer schreef (ik geef zijn uitspraak met eigen woorden weer): „Discipelen van de Here Jezus moeten zich tot het uiterste inspannen om gerechtigheid te brengen op aarde, hoewel ze weten dat het niet lukt. We weten immers dat onze moeitelijke arbeid niet ijdel is in de Here (1 Kor. 15:58)?”

Dat is een enorme opgave: al maar positief reageren, nieuwe maatregelen verzinnen, tegen nog meer criminaliteit vechten, al maar teleurstellingen opvangen, tegen alle desillusie in. Om doodmoe van te worden!

Ik ben niet jaloers op wereldleiders, ministers, topmanagers.

Hoe nodig om voorbede voor hen te doen en te zeggen: „Breek door hen, als uw dienaars het rijk van de duivel af!” (Gereformeerd Kerkboek, bl. 561). Hoe nodig echter ook om te bidden voor onszelf: „Bewaar ons er voor, dat wij wel zouden hongeren en dorsten naar gerechtigheid in het eindgericht, maar niet naar gerechtigheid in dit aardse leven”. (Dienstboek Ned. Herv. Kerk. 5e dr. 291)

Tenslotte: Wat zou het fijn zijn om een president van de Verenigde Staten eens publiek de verzuchting te horen slaken: „Kom, Here Jezus, kom haastig!”

T. Hoekstra, Zwolle

Mystiek in de literatuur (4)

Kritiek en spot

Rudolf van Reest laat in zijn romans duidelijk de kritiek doorklinken op de uitwassen van de mystiek. Dat deed Hogenbirk ook in 'Neveldijk'. Maar het is ook duidelijk dat ze oog hebben voor de moeiten en strijd van al die zwaarmoedige tobbers die ze beschrijven. Bij veel andere schrijvers ontbreekt dat en gaat de kritiek over in spot die soms een uiting lijkt van haat. Is het de afwijzing door de wereld van 'gij geheel anders'?

Zie wat Bunyan schrijft in De Christenreis naar de Eeuwigheid: Christen en zijn metgezellen moeten op hun reis door een stad trekken waar altijd kermis wordt gehouden, de Kermis der IJdelheid. Zij veroorzaken grote opschudding en dat komt door drie dingen: hun afwijkende kleding, hun aparte taalgebruik (de tale Kanaäns, noemt Bunyan dat) en door hun afwijzen van alles wat de kermis biedt. Laten we vandaag eens kennis nemen van literatuur waarin vooral de spot doorklinkt.

Mennisten-vrijage

Uit het begin van de zeventiende eeuw is het gedicht 'Mennisten-vrijage' van Starter:

*Ik vrijde op een tijd een zoet
Mennisten-zusje,
Die ik zeer hoffelijk kwam groeten
met een kusje;
Maar wat ik deed, was wind; zij zei:
Bij ja en neen,
Dit vrijen krenkt mijn eer, ik bid je,
ga toch heen!
't Is onze zusters niet geoorloofd te
verkeren
Als bij het fijnste volk, bij broeders
in den Here.*

Het gedicht is te lang om het hier helemaal over te nemen; ik vat het verhaal daarom samen. Het meisje heeft op alles wat de minnaar zegt, een bijbeltekst als antwoord. Ze heeft ook veel kritiek op zijn uiterlijk: hij is veel te opzichtig gekleed; zij zou zich bezondigen als ze zo'n werelds iemand zoende. Maar later komt hij wéér, heel eenvoudig gekleed, in het zwart en zonder een enkele versiering. Hij doet zich vroom voor, spreekt haar aan als zuster en praat maar steeds over godsdienst. Na verloop van tijd geeft hij haar een zoen, maar zij is bang dat de mensen erover zullen praten. Het vervolg is:

*Ik zwoer haar dat ik wel zo heimelijk
en secreet
Was als de nacht, en zei: Voorzeker,
dat je 't weet,
Ik wil de kaars uit doen! O, zweer
niet, zei ze, trouwen, (= alsjeblieft)
Doe uit de kaars, opdat gij uw eed
moogt houden.*

*Toen knoffelde ik rondom in 't duister,
tottertijd
Dat ik een bedde vond; ik nam haar
aan mijn zijde'
En zei: Voorwaar mijn lief, hier willen
wij met lusten
En vrolijke geneugt vanavond samen
rusten.
Zweert gij, voorwaar, zei zij, daar ik
u zo vermaan? (daar = terwijl)
O, broeder, hadt gij niet die zware
eed gedaan,
Ik had om al de wereld niet bij u
willen komen,
Maar uwe stoutheid u ten kwaadste
afgenomen.
Zo komt gij dan? zeide ik. Ja, zei ze,
al is 't mij leed.
Ik kom, opdat gij niet zoudt breken
uwe eed.*

Jan Klaaz

Tegen het einde van de zeventiende eeuw wordt met een ander soort vromen de draak gestoken in het toneelstuk Jan Klaaz, door Thomas Asselijn. De ouders van Zaartje willen haar laten trouwen met de 'kwaker' Reinier Adriaans. Bijna alle zinnen die hij uitspreekt, beginnen met: Zo, zo. Hij benadert het meisje nogal stuntelig, ze is duidelijk niet van hem gediend en geeft antwoord op een manier die elke andere aanbieder de moed zou benemen, maar de dikhuidige Reinier laat zich niet afschrikken en komt na een inleiding tot de kern van de zaak:

*Zo, zo, de reden van mijn aankomst,
vertrouw ik, is je enigszins bekend.
En terwijl jouw zelfstandig beeld in
mijn hart zo diep staat geprent,
Heeft mij de Geest geperst om herwaarts te komen.
Ook zul je wel indachtig wezen wat
afpraak de vrienden samen hebben
genomen,
Als ook 't besluit 't geen ze wederzijds
deze dag hebben gemaakt.*

ZAARTJE:

*Ik heb zo wel wat gehoord, maar ik
kan niet voelen dat het mij raakt.*

REINIER:

*Zo, zo, niet te min hoop ik dat je 't
van kracht en waarde zult houden.
En, om ijdele woorden die men in 't
vrijen gewoon is, te schouwen,
Gelijk alle andere ontuchtigheid die
men dan gemeenlijk wel doet,
Geheel en al voorbij te gaan, want
ziet, Zaartje Jans,
dat strijdt tenemaal tegen mijn ge-
moed,
Zo kom ik je verzoeken, en dat in
deugd en eren.
En terwijl mijn geest getuigt om
jouw vlees te begeren,
Zo kom ik je mijzelf eerbiediglijk
bieden aan,
Opdat je mocht worden mijn echte-
vrouw en ik jouw wettelijke man,
Om alzo te zamen dit aardse deel
vruchtbaarlijk te beleven.*

ZAARTJE:

*Jawel, alzo de geest bij mij zo vaardig
niet is,
kan ik je daar geen antwoord op
geven.*

*Maar zo veel als me die tot nog toe
getuigt, is 't maar verloren arbeid.*

REINIER:

*Zo, zo, ik beken 't Zaartje, de geest
moet innerlijk werken,
of daar wordt geen rechte grond
geleid.*

*Enigheid in liefde, enigheid des
geestes,
is de rustbank van een vreedzaam
leven.*

(En zo gaat het nog een poosje door. U zult wel begrijpen: het wordt niets tussen die twee.)

Sara Burgerhart

Als we het over protestantse mystiek in de literatuur hebben, komen we onvermijdelijk ook terecht bij één van de belangrijkste Nederlandse romans: Sara Burgerhart, geschreven door de dames Betje Wolff en Aagje Deken. Het is een roman in brief-vorm, de eerste druk verscheen in 1782. Het boek is nog steeds de moeite van het lezen waard, maar ja, je moet er wel even voor gaan zitten. Over de inhoud: Saartje is een meisje van ongeveer twintig jaar; sinds de dood van haar ouders is ze in huis bij haar tante Suzanne Hofland die daarvoor een heel ruime financiële vergoeding krijgt. Tante is lid van een groepje 'vromen' waarin twee personen domineren: Cornelia Slimpslamp en broeder Benjamin. De laatste fungeert zo'n beetje als geestelijk leider. Maar aan het einde van het verhaal blijkt dat al het vrome gedoe van die twee er alleen maar om ging te profiteren van tante Suzanne; ze bestelen haar en vluchten dan de stad uit.

Uit brief nummer zes, van Cornelia aan Suzanne, citeer ik:

*Ik wou dat jij Saartje nooit in huis
genomen had. Het goede werkje
wordt er maar door vertraagd. Ik
weet het niet, maar het is of die
zoete, zachte, smeltende uitvloeisels
des harten onder ons verminderen.
Saartjes ziel zit in het gestoelte der
spotters, en omdat zij de geest der
onderscheiding niet heeft, legt zij
alles zo vleselijkjes uit. Kun jij je
niet van haar ontdoen? Ja, ik weet
het, zusje, dat onnozele stuivertje
dat zij verteert, dient echter nog om
de noden der heiligen te voldoen; en
zij zelf, o dieptel, wordt, tegen haar
wil, nog dienstbaar gemaakt aan de
goede zaak die zij zo vijandig is.
Laat haar toch niet in de geheimen
onzes verborgen wegs. Wij strooien
maar rozen voor dat zwijntje. Kijk
toch welke boeken zij leest. Laatst*

D.W.L. Milo, Nunspeet

O Nederland, let op uw zaak

las zij in een boek vol spreekwoorden van ene Rabener. Het kwam ook al uit dat Duitsland en broeder Benjamin zei dat daar nou zulke slechte boeken vandaan komen. Sara zei dat hij een vriend van Gellert was. Onze jonge leraar (dat lief mannetje) heeft mij verhaald dat Gellert nogal rechtzinnigjes in de leer was, maar in de praktijk des te groter ketter. Hij stelde zo veel belang in doen, in doen, zusje. Hoor je dat wel? Dat was genoeg gezegd: wij verstaan de tale Kanaäns.

Brief nummer zeven is van Suzanne aan Cornelia. Daarin staat o.a.:

Het stond mij ook nooit goed aan dat Saartje, als zij in het Oude Testament las, altijd met haar neus in de Spreuken en Prediker zat. En ik vond het nog erger, toen broeder Benjamin zei dat Salomo al dat plichtmatige waarvan hij zo veel schreef, geschreven had in de tijd zijns afvals, enigjes en alleentjes om zijn heidense wijven en bijwijven te behagen, die wel zin daarin hadden, in die blinkende zonden, zei hij, en dat, toen Salomo zich bekeerd had, hij ook van dat betrachten, dat doen, gezegd had: „Ijdelheid der ijdelheden, dit alles is ook ijdelheid.” Al dat doen, zusje, laat de ziel maar leeg. Die draf van goede werken zijn ook al totten en votten van eigen gerechtigheid, zoals zuster Alida met ijver altoos zegt. Zusje, wat is die broeder Benjamin toch een groot mannetje! Het Theologisch Verreijkertje van Zuster Welgeleerd gebruik ik met stichting. Als je weer eens zo'n zoet boekje hebt, hoor!

Voor vandaag moet ik nu maar stoppen. Nog even een toelichting: 'Blinkende zonden' is een aanduiding van goede werken die niet uit een bekeerd hart voortkomen. De term is nog in gebruik. Elders in de Sara Burgerhart wordt voor goede werken gewaarschuwd omdat die al gauw aanleiding zijn tot „een Arminiaans slijkgrondje van eigen gerechtigheid”.

Denk niet dat deze kolomschrijver zich in de politiek zal storten – al kwam er de laatste tijd wel eens iets politieke-rigs uit zijn pen. Maar soms dwingt de krant, dwingt de achterliggende berichtgeving, tot enig verweer. We kunnen toch niet alles over ons laten komen wat de media – dat vermaledijde instrument, welks oorsprongen in het rijk der duisternis schijnen te liggen – ons willen diets maken?

Hoe ziek is ons land?

Onlangs schreven wij ons verhaal over een dozijn enormiteiten, welke op een wanbeheer van onze overheid schijnen te wijzen. Het zij voorzichtig gezegd, want nog altijd past ons eerbied voor onze overheid. Maar wanneer wij, getrouwe belastingbetalers¹ voor alle dwaasheden moeten opdraaien, willen we toch graag ook een andere duit in het zakje doen. Of niet?

Daarom stelden we de vraag: als de overheid eens in de leer wilde gaan bij het verachte zakenleven? Als de overheid daarvan eens wilde overnemen: a) de verantwoordingsplicht; b) de zakelijke konsekwentie, die aan schuldig falen verbonden is?

Het artikel werd 1 maart gedrukt en binnen 3 weken kwam een duidelijke afwijzing² door de ambtenarenbonden ABVA en KABO. De kop luidt: „Overheid als bedrijf zien is een foute gedachte”. Het artikel gaat over het overleg tussen minister Dales (Binnenlandse Zaken) en de bonden (voorzitter C. Vrrins). Het is alsof ze 'Opbouw' gelezen hebben!

Onze gedachte is dus fout. De ambtenaren wensen niet als gewone werknemers te worden beschouwd. Toegegeven: men wil de koppeling van ambtenarensalarissen aan het bedrijfsleven niet meer kwijt. Toegegeven: men „past ervoor als overheidspersoneel een voorbeeldfunctie te vervullen”. „Daarvan hebben we onze buik vol”, zeggen de bonden. En opnieuw toegegeven: „Ambtenaren hebben het recht op arbeidsvoorwaarden, die overeenkomen met die in het bedrijfsleven”. Want „anders krijg je zo meteen bij de overheid alleen mensen van de tweede keus”. En „afslanking bij de overheid”? „Komt niet in de centrale commissie aan de orde.” Nogmaals toegegeven: „Ambtenaren hebben, net als de marktsector, recht op een eigen loonontwikkeling”. Maar verder mag de overheid niet als een bedrijf worden gezien. De bonden eisten derhalve 4% verhoging. In de onderhandelingen met minister Dales zakten ze

tot 3.5% want „vier procent bleek wat aan de hoge kant”. Op dat ogenblik kwam een kreet van Sociale Zaken, dat 3.8% het juiste cijfer was. En het laatste bericht luidt dat de verhoging 3.4% is geworden – want minister De Vries had zich verrekend.

Wie is overheid?

Als we het goed hebben is de overheid dat orgaan van hooggeplaatste personen, dat ons land heeft te besturen, overeenkomstig wetten en verkiezingen. In het kort dus de Kroon en de ministers, gecontroleerd door de volksvertegenwoordiging. Is dat juist – en het heeft er alle schijn van – dan is het rondit verwarrend om het overheidspersoneel onder de kop 'overheid' te plaatsen. Het personeel van onze overheid is onze overheid bepaald niet; hoezeer het zich ervan bewust is dat de overheid er afhankelijk van is. Dat personeel, de ambtenarij, is een enorm uitgegroeid arbeidsreservaat, dat van zakelijk standpunt bezien alle voordelen van de 'vrije marktsector' aan zich getrokken heeft – zonder iets van de nadelen te aanvaarden.

In de vrije marktsector immers dreigt massaal ontslag, wanneer een bedrijf slecht geleid of slecht gemotiveerd is of het verkeerde produkt maakte. Dan hebben de arbeiders pech gehad en gaan terug naar af. In het bedrijfsleven kan een export maar zo gesloten worden – zie de recente Golfoorlog – en hele afdelingen zitten zonder werk. In de vrije sector kan de concurrentie een deel van de ondernemingen vermoorden, of ook 'onvriendelijk overnemen' – en het personeel draagt de lasten. Elke calamiteit is bij elke onderneming mogelijk.

Daarbij vergeleken zit het overheidspersoneel op fluweel: heeft wel de lusten maar niet de lasten van het bedrijfsleven. Wel de uitschieters, niet de nonvaleurs. En afslanken? „Overtoollige mensen als vuil aan de deur zetten?” „Dat accepteren wij niet,” zeggen de bonden. Hier houdt dus elke vergelijking met het bedrijfsleven op.

Bezig houden

Het is nog niet veel jaren geleden, dat een minister zijn post verwisselde met die van Commissaris der Koningin. Na een eerste ronde door het provinciehuis zei hij: „Mijn indruk is, dat hier erg veel mensen zitten die elkaar bezighouden”. Het was voorzichtig gesteld, maar de nieuwe commissaris moest zijn woorden toch maar gauw inslikken van de bonden!

Wij hebben het voorrecht gehad Jhr. Mr. Dr. E.A. van Beresteyn persoonlijk te hebben gekend; de man die in de eerste wereldoorlog de rechterhand van minister Treub was en de distributie regelde. Deze charmante persoon was snel in het beantwoorden van vragen en verzoeken. De reden? „Ik was hoofdambtenaar en sta op het standpunt dat een ambtenaar in dienst is van het hele volk dat hem betaalt; daarom moest ik altijd hard lopen, onverschillig voor wie.”

Intussen was deze man voorzitter van het Residentie-orkest en van een aantal andere culturele instellingen, alsmede oprichter van de Genealogische Vereniging en het Genealogisch Bureau te Den Haag.

Miljardentegoed

Spraken we over een tussenbalans met een miljardentekort – meteen schrijft de krant dat Nederland een miljardenvordering heeft op Duitsland, wegens 'teveel' geleverd aardgas. De hoeveelheid teveel afgenomen aardgas is bekend, het juiste bedrag nog niet. En terloops is opgemerkt, dat er bij de nota's aan Duitsland een misverstand of een rekenfout zou hebben meegespeeld... *In welk bedrijf is zo iets mogelijk?*

Minister Andriessen haastte zich om aan de tweede kamer te berichten, hoe het tegoed zal worden besteed: aflossing van de staatsschuld, misschien versterking van de landelijke economische structuur – maar niet voor consumptieve uitgaven. Gelukkig. Want dat is bij meevallers altijd de eerste zorg; waar moeten we er mee heen? Wat doen we ermee? Economische Zaken blijkt ditmaal economisch te denken.

Anti-revolutionair

Ons land stond sterk toen anti-revolutionaire regeringen de sociale en economische dienst uitmaakten. Maar ons land was 'ziek' toen het de Z.A. regering preste om met het ANC tot overeenstemming te komen. Wetende dat het African National Congress de grote ondergrondse tegenstander van het wettige gezag in Z.A. was, wiens voorman jarenlang in het gevang zat; diens vrouw staat terecht wegens beschuldiging van moord en de rest.

Het ANC is vergelijkbaar met de PLO (Palestinian Liberation Organisation), die zich niet zal opheffen alvorens de laatste Jood uit Israël is verdreven. Arafat werd langzamerhand geaccepteerd als gesprekspartner, een man met wie te praten viel. Totdat deze PLO-leider in de Golf-oorlog de tirannieke kant koos en zich ontmaskerde. Men zag met schrik, dat Nederland met de onderwereld aan tafel zat.

Moeten wij nu ook nog beleven, dat de Britse regering geprest wordt met de IRA te onderhandelen? En de Duitse regering onder sancties geplaatst

wordt om met de RAF samen te spreken over wensen en behoeften?

O Nederland, let op uw zaak

Het is niet moeilijk fouten bij onze overheid aan te wijzen. Maar daarmee zijn we nog niet klaar. Als wij, christelijk deel van Nederland, op onze zaak letten, dan past ons gebed voor onze overheid, opdat wij een stil en gerust leven mogen hebben in alle godsvrucht en waardigheid³.

Wij leven in een land van godsdienstvrijheid, zeggen de moslems. Van die vrijheid zong Adriaen Valerius: O Nederland, let op uw zaak, de tijd en stond is daar: opdat nu in den hoek niet raak uw vrijheid, die voorwaar uw ouders hebben duur gekocht met goed en bloed en leven.

- 1 Rom. 13:5-7
- 2 NRC.-Hbl. 20-3-91
- 3 1 Tim. 2:2

Jeanette Westerkamp-Stegeman

Post uit Rwanda

Eten met viezigheid

„Wat is dat zwarte dingetje in mijn rijst?” vraagt Matthijs. Ik kijk in zijn bord. „Hm”, zeg ik, „dat is een beestje” en met mijn mes wip ik het op de tafel. „Bah, een beest in mijn eten!” griezelt Matthijs. „Het spijt me”, zeg ik, „dat beestje had zich zeker verstopt toen ik de rijst uitzocht.” „Bah”, roept Matthijs nog eens en roert met een vies gezicht in zijn bord. „Doe niet zo flauw”, zeg ik en kijk eens in mijn eigen eten. Opeens zit iedereen te roeren in zijn rijst en te turen of hij iets ziet. „Zo'n beestje is niet zo erg”, zegt Dick, „netjes gewassen en gaar gekookt, maar een steen is minder. Daar gaan je tanden van kapot.” „Hoezo, heb jij een steen?” roep ik verschrikt. „Nee”, zegt Dick vriendelijk, „nu niet, nóg niet tenminste.” „Ik vind het het ergst als het kraakt tussen je tanden”, zegt Johathan, „zoals brood met zand erin”.

Nu stop ik mijn verhaal even hoor. Wat moeten jullie wel niet denken van ons eten!!! En ik doe nog wel zo mijn best. Voordat de rijst de pan ingaat gooi ik het bij handjesvol op een bord en kijk goed of ik iets zie dat er niet in hoort.

Er zijn piepkleine steentjes die eruit zien als een rijstkorreltje. Maar zo'n klein steentje maakt een soort aardbeving in de mond als je er per ongeluk hard op bijt. En als er steentjes tussen het koren zitten en ze worden meegemalen, dan krijg je brood met zand. Het gebeurt echt niet zo vaak hoor, maar soms gaat er iets mis.

„Ik vind mieren vies”, zegt Gersom nu. Ja zeg, dat hadden we laatst. We hadden een cake eventjes laten staan op de keukentafel en meteen zat hij vol piepkleine miertjes, er liep een hele mierenlinger over de tafel naar toe. Maar we kennen ze inmiddels die miertjes en we weten dat ze een hekel hebben aan gebonk. Je slaat heel hard op het bakblik aan de onderkant en dan komen ze allemaal bovenop de cake kruipen om te zien wat er aan de hand is. En dan pak je ze gauw natuurlijk. Matthijs zit nog steeds vies te kijken, maar Jonathan roept stoer: „Ik lust wel een mier, geef maar hier.” Dat rijmt ook nog. „Ik heb wel eens een gebakken mier gegeten”, zeg ik, „niet per ongeluk, maar expres gebakken. Dat was in Oeganda, de mensen vonden het heerlijk daar.” „En jij?” vraagt Matthijs. „Ik, eh, ik weet het niet”, zeg ik aarzelend. „Ik heb mijn best gedaan niks te proeven en hem in een keer doorgeslikt net als een vieze pil. Eén keer kreeg ik een levende mier. Een groep kinderen was bezig dikke mieren te vangen die uit hun nest in de grond kropen. Ze hadden van bananebladeren puntzakjes gevouwen om ze in te doen en ondertussen aten ze. De grote vleugels spuwden ze weer uit. Eigenlijk was dat heel goed, want die kinderen krijgen niet veel vlees en melk en mieren zijn gezond. Ik stond stil om te kijken en toen wilden ze me ook laten proeven. Wat zouden jullie gedaan hebben als je zo'n dikke levende mier kreeg?” „Net doen of ik de mier opat”, zegt Johathan. „Ja, dat is precies wat ik gedaan heb”, zeg ik, „en die kinderen dachten vast: Wat een gekke witte mevrouw, die vindt het zo lekker dat ze de vleugeltjes erbij opeet want ze spuugt niks uit.” „En toch wou ik dat we hier net zo aten als in Nederland”, zegt Matthijs. „In Nederland zit soms ook viezigheid in het eten”, zegt Dick, „maar het is onzichtbare viezigheid”. „Hoe dan?” vragen Jonathan en Matthijs tegelijk. Als jullie dat ook willen weten dan moet je het maar aan je vader of moeder vragen, anders wordt dit verhaaltje veel te lang.

W. Smouter, Rijswijk

Ik ga vissen

Ik heb lang zitten turen op dat zinnetje uit Johannes 21. Dat zinnetje uit de geschiedenis, waarin Jezus zich voor de derde keer aan zijn discipelen openbaarde, nu bij de zee van Tiberias. Zeven discipelen zijn daar bij elkaar, en Petrus zegt ineens: „Ik ga vissen”. Hoe moeten we dat duiden? In wat voor stemming zijn Petrus en de anderen geweest? Zagen ze het niet meer zitten, zodat ze hun oude werk maar weer oppikten; of zaten ze krap bij kas omdat ze geen zendingsthuisfront hadden? „Ik ga vissen”. „Wij gaan met u mee”.

Wat zou ik er graag hun gezicht bij gezien hebben of hun stem gehoord. Dan had je meteen gemerkt in wat voor sfeer de discipelen zich bevonden. Nu zit je maar te raden. Nou ja, je kunt er natuurlijk boeken op naslaan. En zo vernam ik uit doorgaans betrouwbare bron (de commentaar van dr. E.L. Smelik): „Er hangen misten om hen heen. De arbeid is hier een vlucht, een tijdverdrijf. Ze beginnen eraan in gemelijke stemming”. Tja, dat zou natuurlijk kunnen. Ik zie daar wel iets bij voor me. Maar wat vind ik dat moeilijk te accepteren, dat de discipelen zo kort na de herhaalde ontmoeting met hun opgestane Heer al weer zitten te miezemuizen. Of gemelijk zitten te vissen. Zou het nu werkelijk zó weinig aan een mens veranderen als je de opgestane Heer persoonlijk ontmoet hebt? Dat wil er bij mij eigenlijk niet in. En Petrus zegt er zelf later van, dat hij door de opstanding van Christus is *wedergeboren tot een levende hoop*. Dat zal toch niet ineens over zijn geweest?

Ga naar Galilea

Gelukkig weten we méér over de discipelen. Ze waren helemaal niet 'zo-maar' aan het werk gegaan, omdat ze het allemaal niet meer zagen zitten. In dát geval was het werk inderdaad een vlucht geweest, een middel om je hogere idealen maar te vergeten. Maar in werkelijkheid waren de discipelen bij de zee van Tiberias, dat is in Galilea, omdat Jezus hun gezegd had om *hier* op Hem te wachten. Voor zijn sterven al had Hij gezegd: straks, als Ik zal zijn opgewekt, ga dan naar Galilea; daar zult gij Mij zien. Wel, aan die afspraak hadden de discipelen zich gehouden. Zij het pas na enige tijd. Ze waren aanvankelijk in Jeruzalem gebleven en daar was Jezus hun toen maar verschenen. Tot twee keer toe liet Hij hen aansporen om naar Galilea te gaan. Maar nu waren ze er. En daar bleven ze dus gehoorzaam wachten. Wachten tot Jezus, hun Heer, zou komen. En inderdaad, in die tijd van wachten zijn ze dus hun oude werk weer gaan opvatten.

Maar voelt u wel wat een geweldig verschil dat is? Of een mens zich maar met alle kracht op 't dagelijks werk stort omdat, nou ja, omdat dat het enige nog is wat telt. Omdat dat tenminste concreet is. Of dat een mens zich inzet voor z'n werk, jawel, maar dan in de intense verwachting: we doen dit alleen zolang de Heer nog niet terug is. Daar zit een wereld van verschil tussen. Hoe je de woorden 'ik ga vissen' moet opvatten, hangt er dan ook helemaal van af of *ze bij hun werk de Heer verwachtten*.

Praktisch onderwijs

Zo bezien is de situatie van de discipelen ineens heel herkenbaar. Zij zijn (net als wij) mensen, die moeten volhouden in hun gewone werk - maar dan in afwachting van de komst van hun Heer, die beloofd is. En dat klopt toch precies, dat Jezus de tijd tussen z'n opstanding en hemelvaart niet alleen gebruikt heeft om zijn apostelen ambtelijk te instrueren, maar dat Hij ook praktisch geloofsonderwijs gaf met het oog op ons, die zouden geloven zonder Hem thans te zien. Het lijkt me dan ook een serieuze vraag voor ons: op welke manier stor-ten wij ons in het werk en de carrière, en hoe ga je aan de studie? Gebeurt dat in het teken van de verwachting, omdat wij hier zijn om op de terugkeer van onze Heiland te wachten? Of wordt het werk en de studie een concurrent van onze Heer?

Geen gezeur

We leven echt in een wereld van 'geen gezeur, we moeten er tegenaan'. Je ziet mannen en vrouwen, die er rond voor uit komen dat ze aan hun carrière werken. Studenten, die maar krap-an tijd hebben voor iets anders dan hun tentamens. We noemen het de tijd van 'no-nonsense'. Geen getob, aan de slag! Op een congres met 3000 ondernemers hoorde ik het premier Lubbers pas zeggen: „het moet afgelopen zijn met de toberigheid”. En dat is allemaal prachtig. Beter dan een sfeer waarin men vindt dat werken voor de dommen is. Maar er bekruipt mij wel eens het koude gevoel, dat we ons met elkaar zo fanatiek op het werk en het verdienen storten... *omdat de hogere idealen een zachte dood zijn gestorven*. Omdat er niets anders over is. Gaat het hier niet precies als in de oostbloklanden? Daar heeft het geloof in het communisme het loodje gelegd en het enige wat nu nog telt is auto's kopen. Hier gaat de nieuwe zakelijkheid hand in hand met het spook van de secularisatie. En velen die nog wel geloven, die geloven het wel. Zou dat wel toeval zijn? Of zou er toch iets in zitten van: alleen je saldo is maar echt concreet?

Natuurlijk mogen we niet generalise-

ren. Ieder kent alleen z'n eigen hart. Me dunkt, dat ieder dan ook zichzelf maar moet toetsen voor Gods aangezicht. Maar als we *zonder de Heer te verwachten* zeggen: „ik ga vissen”, of „ik stort me in m'n werk en m'n vrije tijd”, of „voor mij telt alleen de studie”, dan wordt het echt koud om ons heen. Dat zal al heel spoedig naar twee kanten merkbaar worden. Wat wij er als kerken van merken zal dan zijn dat er steeds minder mensen tijd hebben om het werk in de gemeente te doen, want de carrière gaat voor! En mensen zullen steeds minder tijd hebben om mee te doen aan bijbelstudie en onderling gesprek, want het werk roept! Dat is wat wij ervan zullen merken. Maar veel erger is nog, dat God dan zal merken: hier leeft geen verwachting meer. Hier wordt niet meer uitgekeken naar de toekomst van Christus. Zal de Zoon des Mensen bij zijn komst het geloof nog vinden op aarde?

Niet vergeefs

Toch *heeft* ons werk geen concurrent van Jezus Christus te zijn. We kunnen ook wel degelijk ons echt inzetten voor het werk en voor onze omgeving, juist omdat dit de wereld is waarin we onze Heer terug verwachten. Naar het bekende woord van Luther: als ik wist dat morgen Christus terug komt, dan zou ik nog vandaag een boom planten. Omdat Hij ons deze plaats gegeven heeft. Een plaats die serieus belangrijk is, ook al is het voor ons het laatste niet.

Voor de discipelen was Jezus degene, op wie ze hadden gewacht. Dat ze met Hem mochten eten, daar was al hun dagelijks werk een voorbereiding op geweest. Zo konden ze ook tegenslagen verwerken, en bij zegen wisten ze de afzender daarvan: het is de Heer! Wie zó vol verwachting leeft, die kan met een gerust hart gaan vissen. Of ander werk en vrije tijd aanpakken. Dat kunt u dan doen, „wetende, dat uw arbeid niet vergeefs is in de Heer”.

D. Holwerda, Zuidhorn

Mijn rijk is niet van deze wereld

- 1 Vrede laat Ik u,
- 2 mijn vrede geef Ik u;
- 3 niet gelijk de wereld dien geeft, geef Ik hem u.

Joh. 14, 27a

De betekenis van de tekst die ik hierboven afschreef uit de NBG-vertaling, is niet zo één twee drie duidelijk. Ik zou hem daarom eens wat nader willen bekijken.

Hij bestaat uit drie zinnen, die ik voor het gemak alvast maar genummerd heb. Ik begin met de bespreking van

Zin 3

Hier hebben De Vries en Van Stempvoort¹ en Het Boek² zich een vrije weergave veroorloofd waarmee ze zich m.i. van de bedoeling van den auteur verwijderen. Als zij nl. respectievelijk vertalen „een vrede zoals de wereld niet geven kan” en „Die vrede is heel anders dan die van de wereld”, dan suggereren ze, dat Jezus hier zijn vrede vergelijkt met de vrede van de wereld. Hetzelfde geldt van de weergave van KBS 87³: „een vrede die de wereld niet te bieden heeft”. Maar die opvatting valt toch met de grondtekst moeilijk te rijmen. Daar staat nl.: „Niet gelijk de wereld geeft, geef Ik u”; een lijdend voorwerp staat er dus niet in genoemd⁴.

Wij moeten dan ook aannemen, dat *het geven* van Jezus hier vergeleken wordt met *het geven* van de wereld. Op dit punt heeft Groot Nieuws, hoe vrij ook in zijn weergave („maar niet op de wijze van de wereld”), toch beter de grondtekst gerespecteerd. Dat geldt evenzeer van de Leidse Vertaling „Ik geef niet zoals de wereld geeft”. De bedoeling moet m.i. zijn, dat Jezus anders geeft dan de wereld⁵.

Twee opmerkingen

Voor we van deze derde zin afstappen, vallen er nog twee dingen op te merken.

Het eerste is dit: 'niet gelijk' heeft in het Grieks nogal eens de betekenis 'veel beter dan'⁶. Als men van A zegt: „niet zoals B”, bedoelt men meermalen te zeggen: B is met A niet te vergelijken; B *haalt niet bij* A. Ik denk, dat we het ook hier zo moeten verstaan. Jezus zegt hier dus: mijn geven overtreft verre het geven van de wereld. Het tweede is, dat in de hierboven genoemde vertalingen niet duidelijk wordt, *waarin* Jezus' geven dat van de wereld overtreft. Evenmin is dat het geval in de hierna bij de bespreking van zin 1 en zin 2 nog te noemen vertalingen.

Dat dit niet uit de verf komt, ligt naar mijn mening aan de weergave van de zinnen 1 en 2. Die twee willen we nu dan ook onder de loep nemen.

Zin 1

Wat het eerste zinnetje aangaat, hebben de NBG-vertalers zich, wat de

betekenis betreft, op de vlakte gehouden door te vertalen „laat”⁷. Die vertaling is *formeel* onberispelijk, maar inhoudelijk kan men er alle kanten mee uit. En men moet toegeven: dat is de veiligste weg, als men onzeker is t.a.v. de betekenis. Maar bevredigen doet zo'n vertaling niet.

Groot Nieuws, De Vries-Van Stempvoort en Het Boek zijn duidelijker: „laat Ik bij u (of: jullie) achter”. Een vertaling die, gezien het door Johannes gebruikte griekse werkwoord, zeker mogelijk is. In Joh. 4, 28 vinden we het ook in die zin gebezigd: „de vrouw liet haar kruik achter en ging weg naar de stad”.

Als men in onze tekst voor diezelfde weergave kiest, schept men daarmee althans op één punt duidelijkheid: de vrede waarvan hier in de eerste zin sprake is, ziet men als een vrede die Jezus 'bij zich had' – om zo te zeggen –, zoals de Samaritaanse haar kruik. Ook de Willibrordus-vertaling, de Friese vertaling en KBS 87 brengen op hetzelfde punt dezelfde duidelijkheid met hun weergave „laat Ik u (of: jullie) na”. Ook dan is er sprake van een vrede die *Jezus toebehoorde*. Deze laatste vertaling echter doet het voorkomen, alsof het hier gaat om een *erfenis*. Iets 'nalaten' immers doet een overledene. En die uitleg is toch niet correct. Als zakelijk bezwaar kan men al aanstonds inbrengen: Jezus gaat weliswaar sterven, maar in zijn aankondiging „Ik ga naar den Vader” wordt toch zijn *opstanding* verwoord, niet zijn sterven. Over zijn dood spreekt Jezus in het vervolg: „De vorst der wereld komt eraan” (v. 30). Maar zelfs dan voegt Hij eraan toe: „Maar hij heeft niets aan Mij”, d.w.z. hij houdt Mij niet, hij moet Me weer loslaten. Maar wat de doorslag geeft: in de betekenis 'nalaten' vindt men het hier gebezigde woord bij mijn weten in het Grieks niet gebruikt⁸.

Zin 2

De vijf zojuist besproken vertalingen gaan uit van de opvatting, dat het ook in de eerste zin, evenals in de tweede, gaat over Jezus' vrede. Als die gedachte juist is, zou men dus moeten concluderen, dat zin 2 een herhaling vormt van zin 1.

Heel duidelijk spreken De Vries en Van Stempvoort zich voor die opvatting uit. Zij laten uit zin 2 de woorden 'geef Ik u' weg, en maken van 'mijn eigen vrede' een bijstelling bij het woord 'vrede' uit zin 1. Aldus: „Vrede laat Ik bij jullie achter, mijn eigen vrede”.

Nog radicaler gaat Het Boek te werk door de beide zinnen tot één te redu-

ceren: 1/2) „Mijn vrede laat Ik bij u achter”. Of dat nog vertalen mag heten, kan men zich afvragen. Deze uiterste consequentie heeft intussen misschien toch één voordeel, nl. dat ze ons eens te meer aan het denken zet over de vraag: gaat het in zin 1 inderdaad over Jezus' vrede? Als Jezus met zin 2 enkel de bedoeling had duidelijk te maken, dat het *zijn* vrede was die Hij zojuist in zin 1 gezegd had bij de discipelen 'achter te laten', waarom volstond Hij dan niet – juist zoals de Vr.-v. St. – met na zin 1 („Vrede laat Ik u”) toe te voegen: 'mijn vrede'? Waarom dan een nieuw werkwoord ('geven') gebezigd?

Herhaling of tegenstelling?

Is 'laten' en 'geven' hetzelfde? Valt Jezus hier werkelijk in herhaling? Op zijn minst zal men moeten toegeven, dat bij het lezen van de zinnen 1 en 2 ook een heel andere gedachte zich als eerste kan aandienen, deze nl.: als Jezus in zin 2 zo uitdrukkelijk spreekt van 'mijn vrede', zou het dan in zin 1 niet gaan over de vrede van de discipelen? M.a.w. zou er tussen 1 en 2 niet een tegenstelling bestaan? Het feit, dat deze beide zinnen niet door een koppelwoord verbonden zijn, zou inderdaad heel wel daarop kunnen wijzen. Men zou hier dan te maken hebben met wat men noemt het asyndeton adversativum. Een Nederlands voorbeeld: Mijn jas laat ik thuis, mijn paraplu neem ik mee. Twee onverbonden zinnen, waar, als men ze wil verbinden, 'maar' tussen zou moeten.

Laten

Nu wordt het tijd de betekenis van het werkwoord vast te stellen dat hier in de NBG door 'laten' is weergegeven. 'Achterlaten' is op zich mogelijk, zo zeiden we. Maar het werkwoord heeft ook nog een heel andere zin, nl. 'kwijtschelden'. Men gebruikt dit woord, als men tegen iemand zegt: eigenlijk ben je me dat en dat schuldig, maar ik zie van mijn vordering op jou af. Zo komt het, dat dit woord in het Nieuwtestamentisch spraakgebruik het gewone woord is geworden voor 'vergeven'! Nietwaar, wij staan door onze zonden bij God in de schuld; een schuld, zo groot, dat er geen betalen aan is. Maar God zegt: dat hoeft ook niet; Ik ontsla je van die verplichting. Zo stelt Jezus het in Mt. 18, 21-35. Daar lezen we in v. 27: de heer schold zijn knecht de schuld kwijt. Daar is hetzelfde werkwoord gebruikt als hier in zin 1. Zo kan men iemand ook de *belasting* 'laten', tot betaling waarvan hij verplicht was (Pol. 21, 24, 8). Of ook iemand de *eed* 'laten', d.w.z. hem ont-

slaan van de verplichting die hij onder ede op zich genomen had.

Wel, zouden we niet eens kijken, waar we uitkomen, als we zin 1 in die betekenis nemen: (Jullie) vrede 'laat' Ik jullie; d.w.z. Ik ontsla jullie van de verplichting Mij jullie vrede te geven?

Vrede

De grote vraag die dan overblijft is: wat bedoelt Jezus hier precies met 'vrede'?

Nu is het bijbelse begrip 'vrede' vrij omvattend. In principe duidt het de goede verstandhouding aan. Als de relatie tussen God en mens, of tussen twee mensen, goed is, ongestoord is, dan spreekt men van 'vrede'.

Maar ook wat uit zo'n goede verhouding voortvloeit wordt wel 'vrede' genoemd. (En dat is – zo heb ik begrepen – typisch voor het oudtestamentische denken.) Ik noem een paar teksten die me voor het verstaan van onze tekst van belang lijken.

David wil na een moordaanslag van Saul (1 Sam. 19) weten, waar hij bij Saul aan toe is, hoe de houding van Saul t.o.v. hem nu is. Daarom verzoekt hij Jonathan hem af te melden voor het feest van Nieuwe Maan (20, 5.6). Sauls reactie dáárop zal duidelijkheid moeten verschaffen over de verstandhouding: „Indien hij aldus zegt: 'Het is goed', zo heeft uw knecht vrede” (7a, St.-Vert.). De NBG-vertaling luidt: „Zegt hij dan: 'Het is goed', dan is uw dienaar veilig”. (Hetzelfde nog eens in v. 21.)⁹

2 Kron. 15, 5 „In die tijden” – nl. dat Israël zonder den waren God, zonder priester die onderricht gaf en zonder wet was, v. 3 – „was er geen vrede voor hem die uitging noch voor hem die inging” (NBG). Willibrordus geeft dit zo weer: „In die tijden was geen enkele reiziger veilig”. Wie op pad was kon niet rekenen op *bescherming*. Want het waren tijden waarop God zijn beschermende hand van hen aftrok, vgl. v. 4 en v. 6.

En zo horen we den Heere in Jer. 16, 5 aankondigen: „Ik neem van dit volk mijn (!!) vrede weg”. Dat wil zeggen: 'mijn *bescherming*'. (Aldus Het Boek.) En als Gods beschermende hand wegvault, „zullen groten en kleinen in dit land sterven” (v. 6).

Deze laatste tekst is wel bijzonder goed met de onze vergelijkbaar, omdat de Heere hier, evenals Jezus in Joh. 14, 27, spreekt van 'mijn vrede'¹⁰. Nog één plaats: Hebr. 11, 31. Daar wordt van Rachab gezegd, dat zij „de verspieders met vrede had opgenomen”. Dat betekent: zij had de verspieders in *bescherming* genomen, ze verborgen op een plekje waar ze veilig waren (vgl. Joz. 2, 4.6).

De samenhang van zin 3 met de voorafgaande zinnen

Als we zin 1 zo lezen, wordt meteen ook duidelijk, hoe de derde zin met de twee voorafgaande samenhangt; een punt dat – zoals ik al zei – bij de boven aangehaalde weergaven duister bleef. Juist omdat Jezus wél *bescherming*

gééft, maar geen bescherming vraágt, is zijn geven anders dan het geven van de wereld. In de wereld immers volgt men de regel 'voor wat hoort wat', 'do ut des' (d.w.z. ik geef om van jou wat terug te krijgen). Bescherming? Best! Maar dan wel 'over en weer'! (Vgl. Lc. 6, 32-35; ook 14, 12-14.) Maar Jezus zegt: „Jullie Mij beschermen? Nee hoor, dat hoeft niet”. Dat mág zelfs niet, want *het strookt niet met de aard van zijn rijk*, Jh. 18, 36. Als Petrus het toch probeert (18, 10), wordt hij door Jezus teruggefloten (18, 11).

Maar Hij beschermt hen wél (18, 8b.9; vgl. ook 17, 11-15). Vandaar dan ook, dat Hij laat volgen – en dat is een laatste argument voor de door ons gegeven uitleg –: „Raakt niet overstuur en wordt niet verslaagd” (v. 27b).

Onverbonden zinnen

In deze tekst blijkt, dunkt mij, weer eens, wat een van de grote problemen is bij de uitleg van het Johannes-evangelie: deze apostel zet dikwijls de zinnen *onverbonden* achter elkaar. Hoe de onderlinge relatie van die uitspraken is, moeten we zelf maar aanvoelen.

Als ik de tekst die we bespraken zo zou mogen proberen weer te geven, dat de bedoeling duidelijk is en de zinsverbanden expliciet worden gemaakt, dan zou ik ongeveer het volgende willen voorstellen:

„Van de plicht Mij te beschermen ontsla Ik jullie.

Wél geef Ik jullie mijn bescherming.

En zo haalt het geven van de wereld niet bij mijn geven aan jullie.

Raakt dus maar niet overstuur en wordt niet verslaagd.”

1 Het Nieuwe Testament in de taal van onze tijd door Anne de Vries in samenwerking met Drs. Henk de Vries en Prof. Dr. P.A. van Stempvoort, deel I³, Kampen, z.j.

2 Het Boek, een eigentijdse verwoording van de Bijbel volgens het principe van de Living Bible², Zevenhuizen (Z.H.), 1988.

3 De vier Evangelien en de Handelingen van de apostelen uit de grondtekst vertaald in opdracht van de Katholieke Bijbelstichting, Bortel, 1987. Daarin is de vertaling van Johannes verzorgd door L. Geysels, Dr. M. Sabbe en Dr. F. van Segbroeck.

4 Prof. Brouwer leidt het lijdend voorwerp af uit het werkwoord 'geven': „Niet gaven als de wereld geeft, geef Ik u”.

5 Zo ook F. Godet, *Kommentaar op het Evangelie van Johannes*, derde deel (vertaald door P.C. Jsseling), Utrecht 1921, 264.

6 Zie voor deze betekenis van 'ou kata' J. Burnet in zijn commentaar op Plato's *Apologie* 17b 6, Oxford 1924.

7 Hetzelfde geldt van Stat.-vert., Canisius-vert., Luth. Vert., Leidse Vert. en de vertaling-Brouwer.

8 Grosheide (in de van Bottenburg-reeks, 1950) vertaalt „Ik laat achter”, maar laat dan onmiddellijk als commentaar volgen: „De vrede is Zijn legaat, nu Hij heengaat”.

9 Vgl. ook t.a.v. Job 21, 9 en Lc. 11, 21 de St.-Vert. met de NBG-vert.

10 Men vergelijk ook Filipp. 4, 7, waar aan Gods vrede een behoudende functie wordt toegekend.

Persschouw

SAMEN EVANGELISEREN

In het „Gereformeerd Kerkblad voor Zuid-Holland, Zeeland enz.” vermeldt en beantwoordt ds. J.W. Roosenbrand enige vragen die hem vaak gesteld worden tijdens spreekbeurten over zijn werk als evangelist onder moslims en hindoes. Het is goed daarvan kennis te nemen.

Van tijd tot tijd heb ik het voorrecht her en der spreekbeurten te houden over het werk dat ik in Rotterdam doe als evangelist onder moslims en hindoes. Het is voor de aanwezigen nooit moeilijk om vragen te verzinnen. Het is moeilijker voor mij om ze goed te beantwoorden. Hieronder vindt u een selectie uit vragen die geregeld gesteld worden.

1. Is de islam – zoals ik vroeger op school hoorde – een satanische imitatie van het ware geloof, zonder de kern van de verzoening door Christus? Antwoord: Dat is een van de gezichtshoeken waaronder je de islam kunt bezien. De satan verblindt de wereld en gebruikt daarbij allerlei middelen. Maar het is niet het enige gezichtspunt. Tegenover veel heidendom is de boodschap van de islam toch altijd nog beter; ook de moraal van een aantal volken is er door de islam op vooruitgegaan.

Bovendien moet je je altijd afvragen: waarom willen we zo graag die zware woorden gebruiken? Hoe functioneert een uitspraak als „de islam is een satanische imitatie”? Wanneer deze uitspraak zo werkt dat we daardoor alleen maar bang blijven en afstand houden en niet gemotiveerd worden om daartegenover de liefde van Christus voor te leven en uit te leggen, dan doe ik zo'n (overigens juiste) uitspraak gewoon liever niet.

2. Moslims geloven in de hel. Ze geloven niet in de verzoening door Christus? Maar hoe worden hun zonden dan verzoend (volgens henzelf)?

Antwoord: Allah is vergevend en barmhartig. Wanneer mensen oprecht berouw hebben van hun zonden en ze nalaten, dan mogen ze vrouwen dat hun vroegere zonden vergeven worden.

Maar u begrijpt, de absolute zekerheid van de vergeving ontbreekt hier, omdat de vergeving gebaseerd is op iets in ons, namelijk ons berouw, onze

bekering. Maar de ene moslim tilt hier zwaarder aan dan de andere. In het algemeen is er in de islam minder besef van de diepte van het kwaad. Men kent wel zonden (allerlei verkeerde daden) maar niet de macht van de zonde, de onmacht van de mens.

3. Weten moslims veel van de islam en de Koran? Hoe komt het dat ze in Nederland vaak fanatieker in hun geloof zijn dan in hun eigen land?

Antwoord: Nederland is voor moslims zeer bedreigend, niet zozeer vanwege het christelijke karakter, maar door de slechte levensstijl. Daardoor gaan moslims vaak in de reactie en voeden hun kinderen, m.n. hun dochters, veel strakker op dan ze dat in hun eigen land zouden hebben gedaan. Ondertussen betekent dit niet dat ze zelf allemaal veel van de Koran en de islam afweten. Moslims leren (gedeelten van) de Koran allereerst in het Arabisch. Foutloos opzeggen is belangrijker dan met het hart begrijpen.

4. Is het werkelijk zo dat moslims die christen worden, uitgestoten worden door familie?

Antwoord: Dat hangt van je familie af. Ook in Nederland komt het voor dat mensen compleet verwijderd worden uit de familie en zelfs met de dood bedreigd. En vergeet niet: voor oosterlingen is het doorsnijden van de band met de familie veel ingrijpender dan voor westerse (meer individualistisch ingestelde) mensen! Wat een uitdaging voor de gemeente om een gastvrije nieuwe familie te vormen: „Legt u toe op de gastvrijheid!”

5. De islam is toch een bedreiging? Denk aan de tientallen moskeeën! Waarom laat de regering dat allemaal zo maar toe en financiert ze zelfs die zingen? Maakt de islam in Nederland niet ook veel bekeerlingen?

Antwoord: De regering financiert niet de bouw van moskeeën, alleen van culturele ontmoetingsplaatsen. De regering kan natuurlijk mensen op grond van hun geloof niet verbieden hier te komen of te blijven. En vindt u niet dat sex-clubs en gokhallen minstens zo bedreigend zijn voor onze samenleving?

De grootste taak ligt er voor de echte christelijke kerk: niet met het geweld van de overheid maar met het zwaard van de Geest mogen we de tegenstand overwinnen, de voeten geschoeid met de bereidheid van het evangelie. Helaas zijn er (vooral via huwelijken) Nederlanders die moslim worden, al zijn het geen duizenden. Maar elke Nederlander, of eigenlijk beter: elke christen die moslim wordt is er één te veel.

Maar geloven wij nog in de kracht van het evangelie? Welke strategie ontwerpen we om een getuigende en groeiende gemeente te blijven (worden)? Of geloven we dat wij (Christus?) het gevecht al verloren hebben?

6. Is het niet makkelijker om ongelovi-

gen tot God te brengen dan deze mensen die op zoveel gebieden hetzelfde geloven?

Antwoord: Het is Gods werk. Biedt uzelf aan aan God als zijn werktuig. Laat u vervullen met zijn onuitsprekelijke liefde.

Die zult u altijd nodig hebben ook om compleet ongelovigen tot God te brengen.

Bid, bid, bid.

Dit artikel kwamen wij tegen in de rubriek PERSREVUE van het GEREFORMEERD KERKBLAD – Wekelijks orgaan van de Geref. Kerken in Overijssel, Gelderland, Utrecht, Nrd.-Holland en Flevoland –. De genoemde rubriek wordt in dit vrijgemaakt-gereformeerde blad in doorsnee verzorgd door ds. J.H. Ulehake te Leusden. Hij nam dit stuk over om zijn lezers verschillende dingen ernstig op het hart te drukken. Wij worden immers met deze zaken vroeg of laat geconfronteerd. Enkele gedeelten troffen mij bijzonder. In de eerste plaats viel het mij op, dat wanneer Moslims gedeelten van de Koran allereerst in het Arabisch leren, foutloos (een duidelijk germanisme) opzeggen belangrijker is dan met het hart begrijpen. Dit gevaar belaaft in een bepaald opzicht ook ons. Je komt mensen tegen, die hele lappen uit de H. Schrift kunnen citeren en je met Bijbelteksten om de oren slaan terwijl het geheel van het getuigenis van Gods Woord geen werkelijk bezit geworden is, dat hun hart als het centrum van hun leven beheerst. Maar het gaat niet alleen om het kennen VAN God via de Bijbel, maar vooral om het kennis hebben AAN God in de weg van een hartelijk geloof, dat gewerkt is door de rijke verkondiging van het evangelie van Christus. Het draait om het één EN het ander. Daarop moeten wij permanent bedacht zijn in de prediking en bij het overbrengen van de katechetische stof aan de jongeren van de gemeente. In de tweede en laatste plaats vraag ik met name aandacht voor het slot van het geheel. Hier wordt gevraagd om zich aan te bieden als instrument in Gods werk. Als het op evangeliseren aankomt trekken wij ons vaak terug en laten het graag aan anderen over terwijl de mogelijkheden soms voor het oprapen liggen. Maar wij zullen ons bij de vervulling van onze evangelisatorische roeping dan wel moeten verplaatsen in de leefwereld van de ander. We zullen de achtergrond van iemands menselijk bestaan hebben te honoreren. God wil ons daartoe de moed en de kracht verlenen via ons gebed. Het gebed is de macht van de machtelozen. Ik vraag attentie voor de indringende oproep van ds. Roosenbrand: Bid, bid, bid!

Enschede

O. Mooiweer

Boekbespreking

O. Mooiweer, Enschede

Rectificatie

In het vorige nummer van dit blad heb ik een bespreking gewijd aan het boek van Dr. Trimp: 'Klank en Weerklank'. Daarin komt aan de voet van pagina 148 een fout voor. Er staat nl.: „dat het 'godsgeloof' een dochter is van het ware geloof...” Dit moet zijn: „dat 'de godservaring' een dochter is van het ware geloof.”

E.

O.M.

De weg uit het moeras

Ds. E.A. de Boer e.a.: 'De weg uit het moeras' – Uitgave van Oosterbaan en Le Cointre B.V. te Goes – 175 pag. – gebonden – f 25,50.

De Uitgever heeft zelf vrijgemaakt-gereformeerde predikanten van de jonge garde uitgenodigd een preek te schrijven over een hoofdstuk uit het boek Prediker. Het geheel is gebundeld en aan ons in boekvorm gepresenteerd. We moeten zeggen, dat in doorsnee aan de exegese van de tekst door de diverse voorgangers de nodige aandacht is besteed. Men is ook de moeite, die sommige mensen hebben met dit Bijbelboek in het geheel van de canon van de Heilige Schrift, niet uit de weg gegaan. Ds. De Boer merkt in zijn preek over Prediker 1:1-13 op: „Mensen buiten de kerk hebben vaak nog een beetje houvast aan de Prediker, als de laatste strohalm in de Bijbel. Mensen, die nog wel 'in Godsnaam' zeggen. Maar mensen in de kerk hebben er juist moeite mee. Is dit boek niet te somber? Is er voor de christen niet veel meer te zeggen dan: „alles is ijdelheid, alles is zinloos?” En mag een christen dit nog wel zo zeggen? Zo spreken in Gods Naam? Het is een wonderlijke stand van zaken; mensen, die de betrouwbaarheid van de overgeleverde leer hebben losgelaten, zij vinden steun bij Prediker. Maar mensen, die heel de Bijbel als het Woord van God willen aanvaarden, weten er geen raad mee. Ja, als dit boekje uit de Bijbel gelicht en los verkocht wordt, kan het een mens gelijk lijken te geven. Maar binnen de Bijbel wijst de Prediker het grote ongelijk van de mens aan. Het is geen boek om je omgang met de Bijbel mee te eindigen, maar om mee te beginnen”. Ds. De Boer formuleert dan het volgende preekthema: Predi-

ker schreeuwt in Gods naam om Christus. Dit is een goede inzet van het geheel van dit boek. Hoewel ik vind, dat in sommige preken de naam en het werk van Jezus Christus wel eens wat geforceerd ter sprake wordt gebracht. Het vloeit dan niet uit de stof zelf voort, maar moet per se gememoreerd worden. Je mag immers niet het risico lopen beticht te worden van een duidelijk tekort als het gaat om Christocentrische verkondiging. Ik bedoel dit in genen dele hatelijk. Ik ervaar al ettelijke jaren hoe moeilijk en hoe mooi preken is.

Maar als ik heb ontdekt hoe het bespreken van een bepaalde tekst mij het uitzicht opent op de toekomst en in eerste instantie de lijn laat zien, die loopt naar Advent, krijg ik ook oog voor meerdere akcenten, die de Geest legt en voor meerdere perspectieven, die de Auteur van de hele Bijbel voor mij opent. En dat mag ik laten zien aan de gemeente van het Verbond. De vreugde waarover Prediker het heeft is niet ingekapseld. Het is niet in de stijl van Carpe Diem (Pluk de dag). We hebben hier op aarde in de beleving van ons geluk en van alles wat het geluk horizontaal gezien in gevaar brengt niet te maken met een gesloten circuit. Het is de kracht van deze bundel, dat daarop steeds gewezen wordt door de diverse dienaren van het Woord. De Opstanding van Christus komt steeds weer aan de orde. I Cor. 15 wordt dan niet voor niets genoemd. Onze arbeid en ons hele leven is niet ijdel in de Here. Toch heb ik eigenlijk een herleiding tot Genesis 3 gemist. Men kan stellen, dat dat in dit Bijbelboek niet op de voorgrond geplaatst wordt, maar als er regelmatig gesproken wordt over tobben en zwoegen onder de zon kan niemand ontkennen, dat de oorsprong daarvan ligt in de zondeval van de mens. En dan had men tevens de lijn kunnen doortrekken naar Openbaring 21, de vernieuwing van de hele samenleving. De moeiten zijn dan voorbij. De blijdschap heeft dan definitief het eerste en het laatste woord.

Natuurlijk is de ene preek beter uitgevallen dan de andere. Er zijn preken bij waarin het vermaan wat meer uit de verf had moeten komen al moet men ook in het vermaan genuanceerd te werk gaan. Maar in doorsnee is de aanpak fris te noemen waarbij ik – zonder iets van het goede van de preken van de andere collega's af te doen – met name wil vermelden, dat Ds. J. Hagg en ds. H. Vermest een uitstekend werkstuk hebben geleverd. Een nadeel is, dat zo nu en dan bepaalde gedeeltes, voornamelijk als het de inleiding op de preek betreft, elkaar overlappen. Men wil natuurlijk allemaal eerst aangeven van welk Bijbelboek de tekst deel uitmaakt. Ook is over de vreze des HEREN wel wat meer te zeggen dan ik in twee preken tegenkwam. De aanspraak van de gemeente: Broeders en zusters, jongens en meisjes, is onjuist! Ook die jongens en meisjes zijn broeders en zusters. Zeg dan

liever: Broeders en zusters, jong en oud of: oud en jong. Aan het slot van elke preek treft men vragen aan, die willen prikkelen om over één en ander door te spreken. Onze slotkonklusie luidt: een prekenbundel, die wij een aanbeveling niet mogen onthouden! Oosterbaan en Le Cointre zorgde voor een keurige uitgave!

M. de Jonge, Voorburg

De zonde tegen de Heilige Geest

In de serie *Pasmunt*, uitgegeven door De Groot Goudriaan te Kampen, verscheen deel 15 handelend over *De zonde tegen de Heilige Geest* (75 blz., f 12,90). Het is geschreven door ds. D. Rietdijk, predikant van de Gereformeerde Gemeente Moerkapelle.

Een goed boekje over een moeilijke zaak: duidelijk, praktisch, pastoraal en wat van doorslaggevende betekenis is, schriftuurlijk, zij het met zekere accenten waar je wel eens verder over zou willen praten.

Wat de schrijver beoogt is (door de uitgever) op de achterzijde van de omslag als volgt verwoord:

„Het unieke van de zonde tegen de Heilige Geest en de aard van deze zonde maakt dat er veelal een geheimzinnige waas hangt rond dit thema. Ds. Rietdijk gaat hierop in en legt uit met behulp van teksten uit de evangeliën en de brieven wat precies bedoeld wordt.

Interessant is vervolgens te zien hoe in de tijd van de Reformatie, de Nader Reformatie en het recente verleden over de zonde tegen de Heilige Geest is gedacht. Daarnaast krijgt de pastorale kant van dit thema veel aandacht: de weg tot deze zonde en de angst ervoor”.

De auteur heeft opgemerkt dat in zijn (vrij grote) kerkelijke gemeente – ook bij jongeren – de vrees bestaat dat je in deze zonde zult vallen en dan is er geen vergeving (7). Hij meent daarom dat onderwijs over het hoe en wat van deze zonde noodzakelijk is. Daartoe gaat hij eerst na wat haar karakter is. Ze komt voor waar in de gemeente Gods genade niet meer in geloof en met blijdschap ontvangen wordt, tengevolge waarvan door verachtering en het bedroeven van de Heilige Geest een situatie kan ontstaan die leidt tot verzet tegen die genade, in feite tegen de Middelaar, die de HERE ons gegeven heeft. Geleidelijk aan groeit dan tegenstand, ja zelfs zo – en dat is de kern – dat het werk van de Heilige Geest als duivelswerk gescholden wordt en vijandschap zich openbaart. De Here Jezus heeft daarover duidelijk gesproken tegen Farizeëen en Schriftgeleerden, zie Matth. 12:26 e.d. Onderscheiden andere Schriftplaatsen komen aan de orde, zowel uit de evangeliën als uit de brieven van de apostel Johannes.

Dan komt de vraag: hoe komt iemand tot die zonde? en waarom is ze onvergeeflijk? Is er dan wel een afval der heiligen? (zie ook Dordtsche Leerre-

gels, hoofdstuk V, verwerping der dwalingen, art. IV) (42). Hoe moet je als gemeente en als ambtsdragers handelen als je opmerkt dat deze zonde mogelijk in de kring van de gemeente voet krijgt? De auteur besluit met een kort hoofdstuk over 'de angst van de zonde als ziekteverschijnsel'.

Ik ben begonnen met te zeggen: een goed boekje. Bijzonder vanwege het Schriftgetrouw behandelen van dit thema. Dat wil echter niet zeggen dat er geen kanttekeningen te plaatsen zijn.

Als je met dit onderwerp bezig bent valt het op hoe weinig dit in prediking, catechese en geschrift aangerond wordt. Dat geldt ook voor onze eigen kerkelijke kring. Wat is de oorzaak daarvan?

Wat voorts aandacht verdient is dat de zonde, de zondaar veel meer aandacht ontvangen dan de Verlosser, die toch onze Voorspraak bij de Vader is en een verzoening voor onze zonden. En niet alleen voor de onze, maar ook voor die van de hele wereld (1 Joh. 2:2). Dit komt wel ter sprake, zeker, maar het springt er niet uit, evenmin als wat we in de Schriften zo duidelijk lezen over Gods Verbond, waarop wij mogen pleiten. Niet vanwege onze godsdienstigheid, maar enkel door Zijn reddende genade. Is de verklaring hiervoor wellicht te vinden wat in kerkelijke kringen, als die waarin de schrijver een plaats heeft, zwaar geaccentueerd wordt?

Je bemerkt bij het lezen van dit werkje hoe nauw we verbonden zijn in Christus en ook hoe heel anders Zijn gaven zich in de verschillende gemeenten openbaren.

Zoek je nog een vakantiebestemming voor 2 weken en houd je van wind, zon en water?

Dan is dit je kans, want van 20 juli t/m 3 augustus wordt er voor de 20e keer

'Zeilkamp Eindhoven'

georganiseerd, voor mensen van 18 t/m 25 jaar.

Er wordt veel gezeild, geslapen in het stro, bijbelstudie en andere gezellige activiteiten gehouden in het Friese Terhorne.

En de prijs ..., die valt reuze mee: f 400,-.

Wil je meer informatie, of wil je je meteen opgeven, bel of schrijf met:

Ada den Otter
Themislaan 121
1702 AV Heerhugowaard
tel.: 02207-10191

– Ook ervaren schippers gezocht

H. Algra, Den Helder

Geloven; gewoonte of keuze (1)

Vorige maand promoveerde mevrouw P.E. Jongsma-Tieleman aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen op een onderzoek naar het effect van godsdienstige opvoeding onder gereformeerde jongeren (a). Het is een onderwerp dat in onze kerken veel gesprekstof doet opwaaien. Daarom besteden we er in 'Opbouw' uitgebreid aandacht aan.

Gevaren van publiciteit

Men hoeft geen vreemdeling in kerkelijk Nederland te zijn om te weten dat er de afgelopen 10 jaren al veel onderzoek werd gepubliceerd over 'kerkverlating'. Het geruchtmakende onderzoek door Piet van der Ploeg ('Het lege testament') werd gevolgd door een groot aantal publikaties vanuit de rechterflank van de gereformeerde gezindte. Uit al die onderzoeken blijkt dat het met de 'kwaliteit van de geloofsopvoeding' in onze tijd niet goed is gesteld. Sommige mensen menen echter dat het onderwerp inmiddels al te veel aandacht heeft gekregen. Worden jongeren door al die aandacht niet bijna vanzelf als potentiële kerkverlaters gezien?

Een ander bezwaar van veel publikaties is dat kerkverlating vrijwel geheel in het horizontale vlak wordt getrokken. Of jongeren bij de kerk blijven of afhaken wordt dan afhankelijk gemaakt van sociologische of psychologische factoren. Een gevaarlijk aspect in dit denken is dat men krampachtig gaat zoeken naar middelen om jongeren 'bij de kerk te houden'.

Een derde bezwaar is dat er wel eens te gemakkelijk met een beschuldigende vinger naar de ouders wordt gewezen. In de jaren '60 dacht men de meeste psychische stoornissen te kunnen verklaren uit een verkeerde houding van de opvoeders. In de jaren '80 lijkt het in publikaties soms of kerkverlating alleen maar een gevolg kan zijn van een verkeerde geloofsopvoeding.

Men ontkomt bijna niet aan de zojuist genoemde bezwaren wanneer men er geen oog voor heeft dat het ten diepste de Heilige Geest is die het geloof in de harten werkt. Wie dat feit ter harte neemt, kan daarna in een wat minder zwaar gezette toonzetting verder op onderzoek uit gaan. Dan zal blijken dat er uit wetenschappelijk onderzoek gegevens naar voren komen die we ons als kerken in ieder geval ter harte kunnen nemen.

Niet meer vanzelfsprekend

In het eerste hoofdstuk van haar proefschrift gaat mevrouw Jongsma in op de situatie waarin in deze tijd de geloofsoverdracht plaats vindt. Ze doet dat aan de hand van een aantal gegevens uit onderzoek naar veranderende cultureel-maatschappelijke factoren.

Evenals andere auteurs gaat ook zij er vanuit dat de tijd waarin jongeren vanzelfsprekend het geloof van de ouderen overnamen voorbij is. Dit geldt ook voor kleine, 'gesloten' kerkgenootschappen. De auteur vindt de terugkeer naar het 'conventionele christendom' niet wenselijk. De kerk moet de veranderingen in denken mee maken. Toch moet zij ook 'de geesten onderkennen' en stelling nemen tegen die tendensen in onze cultuur die moeilijk te verenigen zijn met religiositeit.

In haar proefschrift schrijft mevrouw Jongsma dat geloofsopvoeding die louter gebaseerd is op gehoorzaamheid eerder belemmerend dan stimulerend werkt. Gehoorzaam, op gezag van anderen overnemen van het geloof bereidt niet voor op het christen-zijn in deze wereld (21). Haar visie komt op dit punt overeen met bv. de uitkomsten van het onderzoek van Van Driel en Kole onder jongeren uit de Gereformeerde Bond en de Gereformeerde Gemeenten (b). Jongeren moeten de ruimte krijgen om met vragen om te gaan.

Kinderbijbels

Een gedeelte waar ik vraagtekens bij stel is, op welk moment en op welke wijze de opvoeder zelf gericht vragen moet stellen. Ouders moeten er op bedacht zijn dat kinderen in alle leeftijdsgroepen wezenlijke geloofsvragen stellen („wanneer uw kinderen later vragen..."). Het komt voor dat een kind van 8 jaar aan zijn moeder vraagt of God werkelijk bestaat en of de bijbel niet gewoon door mensen verzonnen is. Ook voor die vragen moet ruimte zijn. Aan de andere kant heb ik mijn bedenkingen tegen het voortijdig stellen van vragen door de opvoeder zonder dat kinderen er aan toe zijn. Het gebeurt maar al te vaak dat die vragen een produkt zijn van de eigen twijfel van de opvoeder. Een kind dat nog onbevangen kan geloven, moet daar ook de ruimte voor krijgen: het past bij het temperament van het kind. De theorie van Fowler over de fasen in de ontwikkeling van het geloof geeft m.i. bij jonge kinderen aanknopingspunten voor deze gedachte (c). In dat opzicht deel ik niet de voorkeur die de auteur heeft voor bepaalde moderne kinderbijbels en vind ik aan de andere kant de kritiek op oudere kinderbijbels niet voldoende genuanceerd (22).

Erikson

In het tweede hoofdstuk gaat mevrouw Jongsma in op de denkbeelden van Erik H. Erikson over de psychologische ontwikkeling van de mens. Ze gebruikt zijn theorie als 'kapstok' om de volwassenwording van de mens inzichtelijk te maken. Een sterk aspect

in het proefschrift vind ik het feit dat ze verantwoording aflegt van de keuze voor juist deze psycho-analyticus. Een van de argumenten is dat er bij Erikson een plaats wordt toegekend aan levensbeschouwing en godsdienst. Hij heeft o.a. een fors boek over Maarten Luther geschreven (d).

Het zou te ver voeren om in 'Opbouw' uitgebreid in te gaan op de theorie van Erikson. Heel in het kort gaat het erom dat iedere jongere in psychologisch opzicht los moet komen van zijn ouders om een eigen 'identiteit' te kunnen ontwikkelen. Op welke wijze dat gebeurt, hoe die 'identiteit' eruit zal zien, wordt voor een belangrijk gedeelte bepaald door de vraag hoe vroegere ontwikkelingsfasen zijn verlopen en in welke omgeving iemand is opgegroeid.

Probleemstelling

Wat heeft de theorie van Erikson nu met de praktijk van de geloofsopvoeding te maken? Dat komt tot uiting in de visie die mevrouw Jongsma aan het slot van het derde hoofdstuk formuleert.

Jongeren moeten tot een 'eigen' geloof komen. Dat betekent dat hun geloof niet een klakkeloos overgenomen kopie van het geloof van de ouders moet zijn. Daarom gaat het 'leren geloven' ook vaak met een crisis en de daarmee samenhangende kritische vragen gepaard.

Hoewel de jongere los moet komen van de ouders, blijven zij voor hem wel erg belangrijk. Veel jongeren spiegelen zich aan hun ouders. Dit betekent, aldus mevrouw Jongsma, dat „wil er kans zijn op een geslaagde geloofsoverdracht, de ouders zelf godsdienstig moeten zijn op een manier die jongeren tot navolging uitnodigt. Het betekent ook dat de manier waarop ouders met jongeren omgaan, van belang is. Jongeren moeten in die opvoedingsstijl respect voor hun eigen identiteit kunnen ervaren" (45).

Naast de ouders is de kerk van grote betekenis voor de geloofsontwikkeling van jongeren. In de derde plaats spelen de vrienden een belangrijke rol. De probleemstelling die uit het voorgaande naar voren komt luidt (vrij vertaald): op welke manier kunnen ouders hun kinderen 'helpen' om zelfstandig te leren geloven?

Tot zover de (voorlopige) visie van mevrouw Jongsma, gezien vanuit een theoretisch kader. Om na te gaan of deze visie juist was, was een uitgebreid onderzoek onder een grote groep jongeren nodig. Daarbij werd tevens een groot aantal reeds gepubliceerde onderzoeken kritisch bekeken (hoofdstuk 3). In een volgend nummer van 'Opbouw' wordt beschreven hoe deze voorlopige en globale stelling-

R.R. Ganzevoort, Wormerveer

Vriendschap

name van mevrouw Jongsma scherper werd geformuleerd. Hoe heeft ze haar visie 'vertaald' in concrete vragen aan jongeren?

Literatuur:

- a Van het proefschrift van mevrouw P.E. Jongsma-Tieleman is een handelseditie verschenen bij uitgeverij J.H. Kok in Kampen. Titel: Geloven; gewoonte of keuze (een onderzoek naar het effect van godsdienstige opvoeding onder gereformeerde jongeren). Het boek telt bijna 250 bladzijden en kost 45 gulden.
- b Besproken in 'Opbouw'; 1988/ 18
- c Zie 'Opbouw'; 1988/ 36
- d Erik H. Erikson: De jonge Luther (Arbeiderspers Amsterdam, 1967)

Vriendschap is een illusie. Dat zong Het Goede Doel, en met een paar voorbeelden geven ze aan hoe je in vriendschappen teleurgesteld kunt worden. Je verwacht heel veel van iemand, maar het komt er niet uit. Uit het oog, uit het hart. Als je zo af en toe eens de probleembruiken leest in allerlei tijdschriften, dan moet je haast wel de conclusie trekken dat vriendschappen in onze tijd moeilijk zijn. Een klein gedichtje vat het kernachtig samen: „komplikaties, frustraties, kortom: relaties”.

Gezocht: een vriend

Toch zoekt iedereen naar vrienden, en heeft iedereen vrienden nodig. We

verwachten heel wat van vriendschap. Toen we het daar met een groep catechisanten over hadden kwamen er allerlei verwachtingen naar voren. Er worden zaken genoemd als uiterlijk en merkkleding, maar we waren het er snel over eens dat dat niet het belangrijkste was.

Samen op pad gaan en samen lol maken was dan al weer wezenlijker. Toen we doorpraatten kwamen we vooral op dingen als samen kunnen praten. Een vriend is iemand die goed kan luisteren, en die je ook steun kan geven als je dat nodig hebt. En: als vrienden moet je ook de goede dingen in elkaar blijven zien. Niet blijven ruziën of slecht denken van elkaar, maar het goede van elkaar zien.

Er komt nog meer bij kijken. Een vriend is vooral iemand met een goed hart. Dat betekent dat hij of zij te vertrouwen is. Daarom moet een vriend trouw zijn, je niet in de steek laten, maar volhouden. Een vriend moet ook betrouwbaar zijn in de zin dat hij niet over je roddelt, geen geheimen aan anderen verklaapt. Je moet van een vriend op aan kunnen, bij hem aan kunnen kloppen. Dat hoort bij dat goede hart. Er hoort ook bij dat hij of zij warmte uitstraalt en kan vergeven als het eens verkeerd gaat. Sommigen zeiden ook nog dat het belangrijk is dat een vriend ook bij God hoort. Je kunt daarbij denken aan het teken voor vriendschap in doventaal. Als ik het goed heb begrepen is dat het teken waarbij de duimen en wijsvingers elkaar raken en de andere vingers naar boven wijzen. Vriendschap is niet alleen tussen mensen, maar wijst ook naar boven, naar God.

Dat zijn zo heel wat verwachtingen die je kunt hebben van vriendschap. Je ziet daar in de Bijbel heel sterke voorbeelden van. David en Jonathan bijvoorbeeld. Die hadden een zo sterke vriendschap met elkaar dat David op een bepaald moment zegt dat dat voor hem nog belangrijker is dan de liefde van vrouwen. Sommige mensen denken dat dat betekent dat David en Jonathan een homofiele relatie hadden, maar dat ligt niet voor de hand. Nee, het gaat er om dat een vriendschap zo veel voor je kan betekenen dat zelfs een huwelijk daar niet tegen op kan. Verder in de Bijbel gaat het ook over de vriendschap van de Here Jezus met Lazarus en zijn zusters. Als dan op een bepaald moment Lazarus sterft doet dat ook de Here Jezus heel veel verdriet.

Misschien mogen we het zo zeggen dat vriendschap één van de wonderen is die God ons in het leven gegeven heeft.

Dat je zo verbonden kunt zijn met ie-

Neem nou onze vaste rubrieken

Een krant is meer dan nieuwsleverancier. Er zijn veel deelterreinen van het leven, waarover niet dagelijks nieuws te melden valt. Maar waarop zich wel ontwikkelingen voltrekken die vragen om goede informatie. Informatie en achtergronden over het rtv-aanbod bij voorbeeld. Of over cultuur, boeken, computers, gezondheid, sport, natuur en milieu, onderwijs. Enfin, noem maar op.

Daarvoor heeft het ND zijn vaste rubrieken.

Meer dan honderd deskundige medewerkers tekenen ervoor.

Soms is minder meer

Ja, ik wil graag eens op m'n gemak kennismaken met het Nederlands Dagblad. Bezorgt u mij de krant daarom vier weken voor slechts f 12,50.

Naam:

Straat:

Pc/plaats:

Telefoon:

Bank/giro:

Deze bon in een open envelop zenden aan: Nederlands Dagblad, antwoordnummer 1004, 3770 VB Barneveld. Een postzegel is niet nodig. Bellen mag natuurlijk ook: 03420-10720 (afdeling abonneeservice). OP

Nederlands Dagblad

Cereformeerd gezinsblad

mand dat je zó veel met elkaar kunt delen en elkaar kunt steunen. Dat je met elkaar plezier kunt hebben en ook met elkaar kunt praten over wat je moeilijk vindt, of gewoon met elkaar kunt huilen om dingen die er gebeuren in je leven. Dat is toch een wonder. Ik denk dat de Bijbel ook daarom zegt dat het niet goed is als een mens alleen is. Een mens alleen is niet compleet. Adam alleen was nog niet compleet. Hij had ook iemand nodig, een vriend/vriendin.

In Eva hoeven we niet alleen zijn vrouw te zien, ze was ook de vriendschap die hij nodig had. Het gaat in zulke stukken in de Bijbel niet alleen om het huwelijk of om seksualiteit, hoewel dat er ook mee te maken heeft, maar het gaat vooral ook om de waarde van vriendschap. Daarom is het misschien ook niet zo goed om over alleenstaanden te spreken, want dan benadruk je heel sterk het ontbreken van een huwelijk. Iemand die niet getrouwd is hoeft nog niet alleen in het leven te staan. Als daar goede vrienden of vriendinnen om heen staan is dat ook heel belangrijk.

De beste vriend

Het beste voorbeeld van een vriend is in de Bijbel natuurlijk de Here Jezus Christus zelf. Nu moet je daar wel heel erg mee oppassen als je dat zegt, want de Here Jezus is natuurlijk veel meer dan een gewone menselijke vriend. Hij is onze Verlosser, onze God. Daar kun je niet mee omgaan als met je andere vrienden. Toch is dat juist ook het wonder van het geloof dat die grote machtige Heiland ons in de Bijbel op heel veel plaatsen zijn vrienden noemt. Wij mogen vrienden van de Here Jezus zijn. Niet alleen dat wij zijn vrienden mogen zijn, Hij wordt zelf ook de vriend van zondaars en tollenaars genoemd.

In Johannes 15:9-17 gaat het over deze vriendschap. De Here Jezus Christus zegt daar dat het in vriendschap eigenlijk gaat over liefde, en die liefde geeft Hij ons als opdracht mee. Dat is de kern van de wet, dat we van de Here God moeten houden met ons hele hart en ziel en verstand en alles wat er in ons is, én dat we onze naaste moeten liefhebben als onszelf. Daar draait het om in het geloof: liefhebben. De Heiland zegt dat de grootste liefde, de diepste vriendschap is als je je leven voor iemand inzet. Natuurlijk heeft Hij het daar over zijn eigen leven dat Hij heeft ingezet voor ons. Hij had er zijn leven voor over om ons te redden, en daarmee heeft Hij zijn onvoorstelbare liefde voor ons bewezen. Daarom is het ook niet oneerbiedig om te zeggen dat de Here Jezus onze Grote Vriend is, als je daar tegelijk bij zegt dat Hij onze Verlosser, Heiland, Koning is.

We mogen dus leven als vrienden van de Here Jezus als we doen wat Hij van ons vraagt. Wat Hij vraagt is dat we elkaar liefhebben, dat we voor elkaar

echte vrienden willen zijn. Dat is niet altijd makkelijk. Daar kwamen we op de catechisatie ook wel achter dat wij niet altijd van die geweldige vrienden zijn. Er ontbreekt vaak zoveel aan en we vinden vaak onszelf nog belangrijker dan onze vrienden. Ons leven inzetten voor onze vrienden? Dat gaat ons meestal toch te ver. Toch moeten we dat vasthouden, want dat is waar de Here Jezus ons voor heeft uitgekozen: om vrucht te gaan dragen. Om te groeien in de liefde van God en de liefde voor elkaar. Om steeds meer te leren ons leven voor elkaar in te zetten en een voorbeeld te nemen aan onze Heiland. Als iemand heeft laten zien wat volmaakte vriendschap is, dan is Hij het wel.

Verschil in vriendschap

Ook dat hebben we op de catechisatie vergeleken, het verschil tussen een goede vriend en de Here Jezus Christus. En dan kijken we even niet naar de oppervlakkige dingen als merkkleding en lol maken, maar naar de dingen waar het echt om gaat. Zoals een vriend te vertrouwen is, zo is de Heiland nog veel meer te vertrouwen. Zoals je met een vriend een aantal van je geheimen deelt – nooit alles – zo mag en kun je met de Here Jezus alles delen. Hij kent je namelijk helemaal; Hij weet precies wat je denkt en wat je doet. Zoals vrienden kunnen vergeven, zo is dat natuurlijk bij de HEERE nog veel meer het geval.

We kwamen echter in de vergelijking ook wel dingen tegen waarin een aardse vriend of vriendin beter lijkt – tussen aanhalingstekens dan – dan de Here Jezus. Dat had vooral te maken met de afstand die we soms ervaren. De Here Jezus is wel veel beter dan alles hier op aarde, maar Hij lijkt zo ver weg. Het lijkt soms of Hij geen antwoord geeft, of Hij misschien wel helemaal niet luistert. Dat maakt het dan natuurlijk ook moeilijk om die vriendschap te ervaren. Ik heb de indruk dat veel jongeren helemaal niet zo ongelovig zijn, maar dat ze juist zoeken naar de Here Jezus en zijn liefde. Het feit dat ze daar zo weinig van merken maakt het voor hen moeilijk om het geloof aan te nemen. Eén van de catechisanten zei dat ook bijna letterlijk toen het ging over de vraag of de Here Jezus een Vriend was: „Ik heb Hem nog nooit ontmoet.”

Vrienden worden?

Als je daar over nadenkt kom je misschien wel op het centrale punt uit. Hij is volmaakt, Hij is de ideale vriend, maar Hij lijkt zo ver weg. In zekere zin is hij natuurlijk ook ver weg. Hij is de machtige God, die in de hemel zit aan de rechterhand van de Vader. Terwijl andere vrienden naast je zitten zit Hij naast God de Vader, dat verschil moeten we niet vergeten. Tegelijk is Hij nog meer dichtbij dan welke vriend ook, want Hij wil in ons hart wonen. Onbegrijpelijk, ik geef het gelijk toe, maar dat zegt de Bijbel ons toch dat

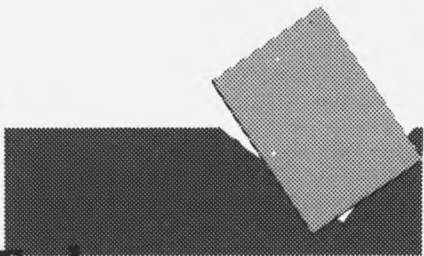
de machtige God van hemel en aarde in ons hart, in ons leven wil zijn. In Openbaring 3:20 staat het zo: „Zie, Ik sta aan de deur en Ik klop. Als iemand naar mijn stem hoort, en de deur opent zal Ik bij hem binnen komen en maaltijd met hem houden en hij met Mij.” Daar kun je een paar dingen van leren. In de eerste plaats dat Hij aan de deur staat en wacht tot we Hem binnen laten in ons leven. De Here Jezus biedt zijn vriendschap aan, maar je moet die vriendschap ook wel aannemen.

Hoe doe je dat dan? Hoe kun je – om het zo maar te zeggen – vrienden worden? Dan moet je elkaar leren kennen. In dit geval: dan moet je Hem leren kennen, want Hij kent ons al helemaal. Je moet zelf je deur openzetten en Hem binnen laten. Je moet Hem de kans geven om zijn liefde te laten merken. Dat kost tijd. Dat vraagt ook eerbied. Je kunt niet zomaar eisen dat God Zich openbaart aan je, maar je mag het wel eerbiedig vragen. Neem dan ook de tijd om Hem te leren kennen. Dus: de Bijbel lezen, want daarin heeft de HEERE zijn liefde laten opschrijven. Niet zomaar één keertje, of alleen als je zondag in de kerk zit. Als je vriendschap met iemand zoekt investeer je daar je tijd in. Dan ga je samen op pad, je wilt meer van die ander te weten komen. Als je de vriendschap en liefde van de Here Jezus zoekt vraagt dat ook tijd en investering. Samen met Hem op pad gaan. Hem betrekken bij je hele leven, bij je werk en je school, bij je vriendschappen en je hobby's, bij je uitgaan en bij je wensen en verlangens. Je hele leven met Hem delen. Door te bidden bijvoorbeeld. Of door alles eens op te schrijven wat je met Hem wilt delen. Door te luisteren naar hoe Hij spreekt in zijn Woord, in de preek ook, in gesprekken met anderen over wie Hij voor ons is.

Als je er voor open wilt staan kun je ontdekken dat onze Heiland altijd bij ons is. Niet altijd net zo merkbaar als aardse vrienden. Het komt ook niet in de plaats van andere vriendschappen; de liefde van de Here Jezus Christus gaat ver uit boven alle aardse liefde. Aan Hem nemen we een voorbeeld, om ons leven ook voor anderen in te zetten, en eerbiedig en dankbaar geloven we dat de machtige Verlosser en Koning, die voor onze zonden zijn leven gaf, dat Hij ook onze vriend wil zijn.

Om door te praten:

- Wat is voor jou het belangrijkste in vriendschap?
- Betrek je de Here Jezus bij alles wat je doet?
- Waarom wel of niet?
- Hoeveel heb je er voor over om Hem beter te leren kennen?

Terloops

P.C. van Wijk

Eerste indrukken uit Zuid-Afrika

Mijn vrouw en ik waren vijf weken in Zuid-Afrika en we deden daarbij nogal wat indrukken op. Er waren 'luchtige' indrukken bij, waarvan ik er een paar wil noemen. Het viel al gauw op, dat er in Zuid-Afrika nogal wat naamgenoten wonen. Ze heten daar 'van Wyk', maar spreken de naam net zo uit als bij ons 'van Wijk'. Dat is even wennen, maar dat gaat vrij snel. De tweede dag van ons verblijf was een zondag en dus gingen we – het was in Pretoria – naar de kerk. Er werd veel gezongen en dat begon al vóór de dienst. We zongen o.a. uit Psalm 46:

'God is 'n toevlug in die nood,
'n rots wat altyd vas bly staan,
al dreig die vyand met die dood,
al storm sy leërbendes aan.'

Het zal duidelijk zijn, dat we de y uit-spraken als onze ij.

In het Pretoriase Kunstmuseum (tip voor de zetter: geen kunst, maar kuns!) zagen we enkele schilderstukken van de in Nederland geboren schilder Frans David Oerder (1867-1944). Aan het eind van de vorige eeuw ging deze schilder naar Zuid-Afrika en in 1908 kwam hij weer in ons land. Hij ging in 1938 weer naar Zuid-Afrika en woonde in ons land o.a. in Berlicum bij 's-Hertogenbosch. Hij schilderde veel in Brabant, maar ook in de Bommelerwaard. Dat er 'Oorders' te zien zijn in het genoemde museum verbaasde ons dus niet. Maar toen we een hollands 'landschap' zagen met de aanduiding 'Rustige Toneel by Zaltbommel' waren we toch wel echt verrukt. Zoiets doet je Bommelse hart goed.

Iets geheel anders viel ons opeens op in Mosselbaai, een week voordat we weer naar huis gingen. Daar stonden we ineens voor het gebouw van de Ned. Geref. Kerk. Een foto was gauw genomen. Om misverstand te voorkomen. Onze kerken hebben in Zuid-Afrika geen 'filialen'; Ned. betekent Nederduitse.

Blanken en zwarten in de hemel

Het is bekend, dat er in Zuid-Afrika tegenstellingen zijn tussen blanken en zwarten. We wreven wel even in de ogen, toen in de krant Beeld van 18 maart stond, dat een eerwaarde heer, aanhanger van het ANC, had beweerd:

'God sal nooit blanke 'Boere' in die hemel toelaat nie.' En volgens de krant werd er nog aan toegevoegd: 'As ek 'n blanke Afrikaner in die hemel kry, keer ek terug.' Er kwamen verschillende reacties op deze uitspraak en ook van ANC-zijde werd bezwaar tegen deze bewering aangetekend.

Een mevrouw reageerde in een 'ingezonden' aldus: 'Waarheen wil hy? Terug aarde toe kan hy nie, en Sy Woord leer ons daar is geen midde-weg nie. Dit is óf Sy Koninkryk (die hemel) óf die verdoemenis (die hel) – óf God óf Satan. Wanneer hy God met sy hele hart aangeneem het, sal hy sé: 'Dankie, Here, dat ek eerder saam met blanke Afrikaners (of mense van enige nadië) in die hemel is as sonder hulle in die hel.' Dit geld ook vir ons almal wat so ligtelik worde oor ons lippe laat gaan sonder om te dink.' Voorzichtigheid met woorden is in Zuid-Afrika zeker nodig. De Gereformeerde Kerken in Zuid-Afrika – deze kerkengroep ontstond in 1859 na afscheiding van de Nederduitse Gereformeerde Kerk – gebruiken in de kerkdiensten naast de psalmen 50 'Skrifberymings'. Het laatste vers van lied 45 luidt (het is een berijming van Openbaring 21 : 10 – 27):

'Daar sal in die heilighdom
niemand wat die kwaad bedrywe,
ooit of immer binnekom.
Hul van wie die naam geskrywe
in die Lewensboek sal staan,
hulle sal daar binnegaan.'

Hülle: blanken en zwarten.

Ontvangen

A. Lok e.a.,

1891-1991: Een spiegel voor het sociaal gezicht van gereformeerden?

13 blz., f 6,25

ISBN 9071371123

Uitg. Gereformeerd Maatschappelijk Verbond, Zwolle

Stichting 1991, Bedreigde Verantwoordelijkheid.

Basisdocument tbv. Christelijk Sociaal Congres, 11-15 nov. 1991

29 blz.

Uitg. Stichting 1991, Utrecht (Postbus 2475)

Reaktie van het GMV te verkrijgen bij GMV, Postbus 547, Zwolle

Gereformeerd Maatschappelijk Verbond,

Ambt en plicht (verschijnt 11 keer per jaar). f 35,— p.j.

Uitg. GMV, Postbus 547, 8000 AM Zwolle.

Gereformeerd Maatschappelijk Verbond,

Vakantiewerkpakket voor jongeren.

Uitg. GMV, Postbus 547, 8000 AM Zwolle

B. van der Ros (eindred.),

Het christelijk dagblad in de samenleving;

Roeping en opdracht

191 blz., f 29,95

ISBN 9050301797

Uitg. J.J. Groen en Zoon, Leiden

Dr. J. Haltsma,

Deze, déze is de Messias;

De verkondiging van Jezus als de Messias door de voormalige rabbi Christiaan Salomon Duijsch aan Israëli.

200 blz., f 39,95

ISBN 9050301711

Uitg. J.J. Groen en Zoon, Leiden

Hans Boele,

Dat was de DDR.

223 blz., f 26,50

ISBN 9060479467

Uitg. Oosterbaan en Le Cointre, Goes

Drs. L. van Driel,

De gereformeerde gezindte tussen Verlichting en Godsverduistering.

114 blz., f 18,90

ISBN 9024252628

Uitg. J.H. Kok, Kampen

Hans Bouma,

Eine kleine Nachtmusik;

Mozart poëtisch.

Met tekeningen van Evelyne Dessens.

71 blz., f 14,50

ISBN 9024265290

Uitg. J.H. Kok, Kampen

Drs. A.G. Knevel,

De wereld in huis;

Het christelijk gezin en televisie.

124 blz., f 17,90

ISBN 9029710225

Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

R.R. Ganzevoort,

Wie zou niet vrezen?;

12 schetsen over de kleine profeten.

25 blz., f 5,90

ISBN 906064753x

Uitg. Ned. Gereformeerd Jeugdwerk, Amsterdam

Kerknieuws

Zomerprogramma in Eck en Wiel l'Abri-Nederland

L'ABRI is deze zomer weer open in Eck-en-Wiel en wel van vrijdag 14 juni tot en met zondag 7 juli. Deze periode omvat drie weken en vier weekends. U bent daar hartelijk welkom voor een tijd van bezinning, om door te praten en bij te tanken. Iedere dag bestaat uit een studie-deel, twee uren werk en daarnaast voldoende ontspanning. Wie alleen wil werken, kan bij ons helper worden tegen kost en inwoning. We hopen dit jaar het terrein rondom Kortenhoeve op te knappen.

EERSTE WEEK:

Mens-zijn tussen Hoop en Wanhoop
Dr. Schaeffer heeft eens gezegd: Velen in de twintigste eeuw zijn gezonken beneden de lijn van de wanhoop ('below the line of despair'). Toch ziet een eigentijds filosoof als Theo de Boer sporen van God in onze samenleving. Is God echt 'spoor-loos' in een postmoderne tijd? Deze eerste week gaat over achtergronden van het (post)moderne denken.

Het is onze filosofische week.

Vrijdag 14 juni

20.00 Opening en algemene inleiding, Pieter van Kampen.

Zaterdag 15 juni

10.30 Postmodern denken, Wim Rietkerk

15.00 Sporen van God? (n.a.v. Th. de Boer), prof. Henk Geertsema

20.30 Muziek, o.l.v. Gottfrid van Eck

Zondag 16 juni

11.00 Samenkomst, o.l.v. Wim Rietkerk

20.30 Video over F. Nietzsche, o.l.v. Gottfrid van Eck

Maandag 17 juni

10.30 Pascal, citaten en lezing, Wim Rietkerk

Dinsdag 18 juni

10.30 Kierkegaard, citaten en lezing, Pieter van Kampen

Woensdag 19 juni

10.30 Levinas, video en lezing, Wim Rietkerk

Donderdag 20 juni

Vrije studiedag

TWEDE WEEK:

Mens-zijn tussen Vrees en Verlangen
Het gaat in deze week over het lijden aan ondiepe relaties. Hoe herkennen we dit verschijnsel en wat doen we eraan? Het is onze psychologische week.

Vrijdag 21 juni

20.00 Opening: Lijden aan ondiepe relaties (I), Wim Rietkerk

Zaterdag 22 juni

10.30 Breuken helen, Gottfrid van Eck

15.00 Je eigen levensverhaal ontdekken, drs. Ruud Ganzevoort

20.30 Film of muziek

Zondag 23 juni

11.00 Samenkomst o.l.v. Pieter van Kampen

20.30 Video van dr. H. Andriessen, 'De zin van het bestaan'

Maandag 24 juni

10.30 Intimiteit, Pieter van Kampen

Dinsdag 25 juni

10.30 Lijden aan ondiepe relaties (II), Wim Rietkerk

Woensdag 26 juni

10.30 Vragen en antwoorden rond het hebben van diepe contacten (Samenvatting en afronding), drs. Mieke Bue-sink

Donderdag 27 juni

Vrije studiedag

DERDE WEEK:

Mens-zijn in Klank en Kleur

Als ons leven geplaatst wordt in de goede verhouding tot God en tot elkaar breekt het uit in klank en kleur. Er komt ruimte voor creativiteit. Dit is onze kunstweek.

In deze week is ook ruimte ingespaard voor het vertonen van eigen werk.

Vrijdag 28 juni

20.00 Opening: Gedichten en verhalen, ds. Meint van den Berg

Zaterdag 29 juni

10.30 Kunst en ethiek (a.h.v. enige dichters), Marc de Klijn

15.00 Film: Crimes and Misdemeanors, Woody Allen. (Kosten: f 10,- p.p.)

20.30 Discussie

Zondag 30 juni

11.00 Samenkomst o.l.v. Wim Rietkerk

20.00 Muziekavond in de Dorpskerk o.l.v. Gottfrid van Eck. Op deze avond willen we samen zingen, musiceren en luisteren. Iedereen die daarbij een muzikale bijdrage wil leveren is van harte welkom.

Maandag 1 juli

10.30 Paul Martin en Maarten 't Hart, Hans van Seventer

Dinsdag 2 juli

10.30 Kunst en profetie, Pieter van Kampen

Woensdag 3 juli

10.30 Randfiguren in de roos van de christelijke popmuziek, Marleen Hengelaar-Rookmaaker

20.30 Joodse volksmuziek, Gottfrid van Eck

Donderdag 4 juli

Vrije studiedag

SLOTWEEKEND:

Filmkunst

Dit weekend zal gaan over het Gebod als wegwijzer ten leven, n.a.v. de film-cyclus *De Dekaloog* van de Poolse cineast Kieslovski.

Vrijdag 5 juli

20.00 Opening en inleiding over de Tien Woorden, Wim Rietkerk

Zaterdag 6 juli

10.30 Vierde gebod, video en discussie

15.00 Zesde gebod, video en discussie

20.30 Achtste gebod, video en discussie

Zondag 7 juli

11.00 Samenkomst o.l.v. Wim Rietkerk

15.00 Afsluiting

Opgave:

U kunt zich voor een aantal dagen of weken opgeven in Utrecht: 030-316933.

Kosten:

Per dag: f 25,-; per week: f 150,-; voor de hele periode: f 450,-

Route:

Per trein: vanuit Utrecht naar Tiel. Verder met bus 44 richting Rhenen, uitstappen bij halte 'Notaris' in Eck en Wiel.

Per auto: snelweg Utrecht-Arnhem, afslaan bij Amerongen en met de veerpont richting Tiel. Het eerste dorp na de pont is Eck en Wiel.

Huize Kortenhoeve: Burg. Verburghweg 40, 4024 HR Eck en Wiel (03449-1914)

Ned. Geref. Kerk van Arnhem

Ds. K.B. Holwerda heeft om gezondheidsredenen emeritaat moeten aanvragen.

Vorbereidingscommissie Vrouwencontactdag 1991

De Landelijke Vrouwencontactdag zal dit jaar gehouden worden op zaterdag 28 september a.s. in De Aker en de Ned. Herv. Oude Kerk te Putten. Ds. F. van Deursen hoopt te spreken over het onderwerp: 'Weet wat je waard bent!' De voorbereiding van deze dag berust dit jaar bij zusters uit Wezep. Houdt u deze datum alvast vrij! Mettertijd volgen nadere bijzonderheden.

Ned. Geref. Kerk van Enschede-Zuid

Het scribaat berust bij de heer G.J. Tiemens, Berghuizenbrink 14, 7544 WD Enschede. Tel.: 053-764067.

Verslag vergadering regio Dordrecht-Gorinchem

Wij citeren uit het verslag van de vergadering van de regio Dordrecht-Gorinchem op 4 maart j.l. het volgende.

Bespreking voor zover wenselijk van de stukken voor de Landelijke Vergadering te Ede.

De kerken geven de volgende stukken in bespreking, zodat de afgevaardigden naar de L.V. de suggesties die gedaan worden mee kunnen nemen:

Code 22.5. Schrijven van de kerk van Enschede-N. over de verhouding met de Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt); ingebracht door de kerk van Dordrecht. Voor zover dit stuk een beoordeling bevat over onze kerken, wordt deze niet juist geacht: Er is nl. geen contact geweest met de kerk van ds. H. de Jong of met hemzelf. Daarom is het stuk onvoldoende onderbouwd.

Code 23.1. De kerk van Culemborg brengt het stuk over Steunbehoevende studenten ter tafel. Culemborg wil graag een wat meer pastoraal gerichte formulering.

Code 26.1. Stuk over de Financiële commissie. De kerk van *Sliedrecht* vraagt zich af, hoe de vergoeding van de Landelijke penningmeester tot stand is gekomen. Andere functies zijn onbezoldigd. Dit i.v.m. precedent scheppen.

Code 28.1. Stuk aangaande Steunbehoevende kerken. De kerk van *Dordrecht* geeft uiting aan zijn aarzeling: Staat dit de creativiteitsontplooiing van de plaatselijke gemeenten niet in de weg? De kerk van *Eck en Wiel* zou graag een omslag per 'belijdend lid' zien.

Code 32.2. Stuk over de ontheffing van ambtelijk werk voor predikanten vóór hun 65e levensjaar, ingebracht door de kerk van *Culemborg*. Voorgesteld wordt om aansluiting te zoeken bij het voorstel van de regio het Noorden, code 32.1, over dezelfde zaak.

Code 33.1. Stuk met voorstel voor een eigen zendingsopleiding, ingebracht door de kerk van *Culemborg*. Dit stuk acht men te weinig onderbouwd.

Code 36.1. Stuk aangaande de Verklaring van de Synode van de G.K.N. over de Vrijmaking; ter tafel gebracht door de kerk van *Sliedrecht*. De vergadering zou ook graag een positieve reactie zien van de Landelijke Vergadering t.a.v. het goede dat deze verklaring bevat.

De afvaardiging naar de Landelijke Vergadering wordt geregeld als volgt: Broeder De Waard wordt vervangen door broeder Nederveen. Ds. Blokhuis wordt vervangen door ds. Fijan. Ds. Horsman wordt vervangen door ds. Smit. Broeder Van Aken wordt vervangen door broeder Borg.

Opheffing Ned. Geref. Kerk te Gameren-Haaften

De voorzitter memoreert dat deze verdrietige en zorgvolle zaak de vorige vergadering al gemeld is, maar dat men toen niet in staat was hierop te reageren. Ter tafel zijn een schrijven uit Gameren-Haaften en een brief van Leerdam, 27-02-'91.

– De kerkeraad van Gameren-Haaften deelt mee dat op de gemeentevergadering van 26-02-'91 met algemene stemmen besloten is tot opheffing van de kerk op 31 maart 1991.

– De kerkeraad van Leerdam verklaart dat de leden van de kerk te Gameren-Haaften van harte welkom zijn. Ds. Veldstra zal de pastorale arbeid van zieken en hoogbejaarden voortzetten. Br. H. van Tuyl blijft contactman.

De kerken van Culemborg en Sliedrecht hebben ervaring met de opheffing van de kerken van Vianen en Molenaarsgraaf en kunnen steun bieden. De kerk van Gameren zegt hierop een beroep te kunnen doen als zij moeilijkheden tegenkomen. Ds. Horsman spreekt de afgevaardigden van Gameren-Haaften namens de regio-kerken toe. Hij memoreert de ambtelijke staat van dienst van broeder Van Tuyl. In Gameren staat een kerkje dat dateert van de Afscheiding! Des te pijnlijker dat deze lijn nu afbreekt. Maar de mensen zijn in goede handen. Ds. Horsman bedankt br. Van Tuyl

namens de regio en wenst hen, met een bede tot de Here, veel sterkte toe. Br. Van Tuyl spreekt daarna namens de kerk van Gameren-Haaften een dankwoord tot de kerken en wenst hen Gods zegen toe.

Benoeming primus-afgevaardigde in de Raad van Toezicht en Advies van de Theologische Studie Begeleiding

Ds. Horsman wordt benoemd als primus-afgevaardigde in de plaats van ds. v. Atten. Na overleg zal hij de kerken medelen of hij deze benoeming aanvaardt.

Nieuws uit de kerken – Culemborg.

De kerk van Culemborg doet mededeling van het feit dat ds. Smit per 1 juli a.s. in de krijgsmacht gaat. De genabuurde kerken Eck en Wiel en Dordrecht zullen datgene doen wat behoort en daarvan de kerken in de regio schriftelijk berichten. Verder meldt de kerk van Culemborg een positief contact met de plaatselijke Gereformeerde Kerk.

Stichting Ned. Geref. Jeugdwerk

Landelijke Jeugddag 9 mei 1991

Onder de titel 'Eén God, één weg?!' willen we tijdens de jaarlijkse Jeugddag stilstaan bij een van de kernzaken van ons geloof. In 1 Tim. 2 : 5, 6a lezen wij: „Want er is één God, en ook één middelaar tussen God en mensen, de mens Christus Jezus, die Zich gegeven heeft tot een losprijs voor allen; ...”. Regelmatig krijg je echter te maken met mensen die heel anders over geloven denken: dát je gelooft is prima, maar wát je dan gelooft is jouw zaak, daar heeft men vaak geen boodschap aan. En ook als je in gesprek komt met belijders van andere religies of andere stromingen binnen het Christelijk geloof, zul je moeten getuigen, dat er slechts één weg is tot God, nl. Hij die gezegd heeft, dat Hij de weg IS. Dit thema zullen de sprekers tijdens de Jeugddag, ds. W. Smouter uit Rijswijk en de heer J. Boekelo uit Kockengen, verder uitwerken, waarbij zij zullen laten zien, dat juist dit geloof de moeite waard is, en ook hoe je daarmee kunt omgaan. Daarnaast zal er gelegenheid zijn om vragen te stellen en met elkaar van gedachten te wisselen. Verder verleent 'Inspiration Singers & Band' uit IJsselmuiden medewerking aan deze Jeugddag, en wordt het project 'Signaal voor China' afgesloten. Uiteraard wordt ook bekend gemaakt voor welk doel in 1991/1992 actie zal worden gevoerd.

De Jeugddag wordt gehouden op donderdag 9 mei a.s. (Hemelvaartsdag) en vindt plaats in de Nederlands Gereformeerde Kerk, Zuiderzeestraatweg 503 te Wezep. We beginnen om 10.45 uur en de toegangsprijs is f 5,—. Tot ziens in Wezep!

Stichting Emeritaatsvoorziening

De voorjaarsvergadering met de aangesloten kerken zal dit jaar worden gehouden op woensdag 29 mei 1991 in

de Jeruzalemkerk, Troosterlaan 65 te Utrecht. Aanvang 19.30 uur.

Ouderlingenconferentie

Op zaterdag 25 mei a.s. zal een tweede landelijke ouderlingenconferentie worden gehouden, weer in de Jeruzalemkerk, Troosterlaan 65 te Utrecht.

De kerk staat in de wijk Tuindorp-Oost en is te bereiken: van het Centraal Station met buslijn 8, richting *Overvecht*; uitstappen halte winkelcentrum 'De Gaard'; van het N.S. Station Overvecht eveneens met buslijn 8.

Het onderwerp zal zijn: GEMEENTE-OPBOUW.

Prof.dr. M. te Velde uit Kampen en *ds. J.C. Schaeffer* uit Apeldoorn zijn de inleiders.

Het programma van de conferentie ziet er als volgt uit:

Vanaf 9.30 uur: ontvangst met koffie;
10.15 uur: opening;
10.30 uur: inleiding prof.dr. M. te Velde;
11.15 uur: koffiepauze;
11.30 uur: inleiding ds. J.C. Schaeffer;
12.15 uur – 13.30 uur: lunchpauze en indiening schriftelijke vragen;
13.30 uur – uiterlijk 15.45 uur discussie vóór 16.00 uur sluiting.

De conferentie is weliswaar in de eerste plaats bedoeld voor ouderlingen van de Nederlands Gereformeerde kerken, maar andere ambtsdragers, en ook introducés zijn hartelijk welkom.

Deelnemers kunnen zich aanmelden door f 15,— (koffie, thee en lunch inbegrepen) vóór 10 mei a.s. te storten op postgirorekening 65940 t.n.v. Landelijke Ouderlingenconferentie Nederlands Gereformeerde Kerken, p.a. Statensingel 100c, 3039 LS te Rotterdam.

Ned. Geref. Kerk van Houten

Het kerkelijk bureau berust bij de heer N.H. Vermeeren, Kikkersloot 9, 3993 TK Houten. Tel.: 03403-77920.

De preekvoorziening berust bij mevr. W. v.d. Brink-Visser, Ruitercamp 259, 3993 BC Houten. Tel.: 03403-74983.

Civitas Studiosorum in Fundamento Reformato (C.S.F.R.)

Op 1 en 2 november zal de C.S.F.R. haar achtste lustrum vieren. Het programma voor deze lustrumviering is als volgt: Vrijdagavond 1 november: diner voor oud-leden en leden van de vereniging.

Zaterdag 2 november: voor iedere belangstellende toegankelijk congres rond de vragen: Is de moderne mens

op zoek naar nieuwe religiositeit? Zo ja; hoe kan de kerk dit zoeken beantwoorden?

De lustrumviering wordt 's zaterdags afgesloten met een receptie.

Plaats: De Reehorst, te Ede.

Oud-leden van de vereniging, die nog geen brief over het lustrum hebben ontvangen, wordt verzocht contact op te nemen met ama. H. Murre-v.d. Berg, tel. 020-182543 (m.i.v. 1 maart: 6182543).

Giften voor de organisatie van het lustrum zijn natuurlijk van harte welkom. (gironr. 6181795 t.n.v. fiscus lustrumcie te Delft)

Nadere informatie, onder andere over opgave voor het congres, volgt!

Vereniging 'Sonneheerdt'

De Vereniging Sonneheerdt bestaat zeventig jaar.

Het Christelijk Blindencentrum Sonneheerdt is een veelzijdig centrum voor (jong)volwassen blinden en slechtzienden. Het stelt zich ten doel mensen met een visuele handicap mogelijkheden te bieden, waardoor zij zo onafhankelijk mogelijk in het leven komen te staan. Daarbij ligt de nadruk op verschillende aspecten: wonen, werken, studie en ontspanning.

Aan de basis van Sonneheerdt stond de Christelijke Sociale Beweging. Die traditie zijn we trouw gebleven. Nog steeds wordt ons werk gedragen door

een Christelijke levensovertuiging. De Vereniging heeft een eigen kwartaalblad: Sonneheerdt-Reliëf. Naast artikelen over ons eigen centrum, komt hierin de positie van blinden en slechtzienden in de samenleving in het algemeen aan bod. Met de inhoud hopen we de afstand tussen visueel gehandicapten en normaal zienden te verkleinen.

Met Reliëf bereiken we de leden van de Vereniging Sonneheerdt en, onder meer, organisaties van en voor visueel gehandicapten.

Reformatorische Bijbelschool Zeist (RBS)

Opleiding leerbevoegdheid Godsdienst.

In augustus van dit jaar zal worden begonnen met het eerste jaar van een vierjarige opleiding op HBO-niveau.

De Vijverberg

Hogeschool De Vijverberg presenteert nieuwe cursussen voor kerkwerkers. De Protestants Christelijke Hogeschool De Vijverberg te Ede heeft naast de hogere beroepsopleidingen (maatschappelijk werk, personeelswerk, jeugdhulpverlening, verpleegkunde) een Sector Contractactiviteiten die dit jaar voor het eerst met enkele cursussen voor kerkwerkers start. Allereerst is er de cursus *Pastoraal Agogische Vaardigheden* bestemd

voor predikanten, pastorale medewerkers en hoger geschoolde vrijwilligers. De cursus wil een bijdrage leveren aan het leren omgaan met en herkennen van problemen die zich in het pastoraat voordoen. Daarbij is de nadruk gelegd op kennis van achtergronden van een veelheid van individuele en maatschappelijke problemen, oefening in de omgang ermee, verwijsmogelijkheden enz.

De cursus duurt 21 dagdelen, gespreid over ca. 10 maanden en kan eventueel ook regionaal verzorgd worden. De cursus heeft een HBO-niveau.

Het tweede aanbod is de cursus *Management in kerk en gemeente*. Dit aanbod is gericht op al die werkers in de kerk (veelal vrijwilligers) die besturen en beheren (kerkeraden, diakonien, commissies van beheer, kerkvoogdijen, stuurgroepen, organen van bijstand, jeugd- en andere raden etc.) In de cursus wordt aandacht besteed aan doelmatig bestuur, d.w.z. dat zowel beleidsvragen als ook vaardigheden aan bod komen. Deze cursus duurt 12 dagdelen, gespreid over enkele maanden. Deelname staat open voor ieder die in staat is vanaf het MBO-niveau te leren, denken en oefenen.

Documentatie kan worden aangevraagd bij: Sector Contractactiviteiten van de Prot. Chr. Hogeschool De Vijverberg, Postbus 80, 6710 BB Ede.

Opdat ik Christus moge winnen, en in Hem moge blijken niet een eigen gerechtigheid, uit de wet, te bezitten, maar de gerechtigheid door het geloof in Christus, welke uit God is op de grond van het geloof. *Filippenzen 3 : 8-9*

Verdrietig, maar dankbaar voor alles wat hij voor ons heeft mogen betekenen, geven wij kennis dat van ons is heengegaan mijn lieve man onze lieve vader, groot- en overgrootvader

AALBERT JOHAN HEINRICH VAN DEN BERG

geboren 3-6-1913 overleden 14-4-1991

Rotterdam: G. van den Berg-Schilder
Zierikzee: W.F. van den Berg
F.M. van den Berg-Kosten
Gré
Wim en Nineke
Erik (A.J.H.)
Ton
Mary en Bas
Jeannette

Bergambacht: H. van den Berg
G.A. van den Berg-Dul
Anja en Jochen
Jeroen
Saskia

Terheijden: F.W. Schuld-van den Berg
D. Schuld

Dirk-Jan en Judith
Geri en Marco

Boven-Hardinxveld: J.E. van den Berg
D. van den Berg-Ambachtsheer
Esther en Martin
Michiel
Kyra
Ingeborg

en achterkleinkinderen

Van der Helmstraat 430
3067 HN Rotterdam

De begrafenis heeft inmiddels plaatsgevonden op de begraafplaats 'Oud-Kralingen' te Rotterdam.

De Here heeft onze lieve, dappere vrouw, moeder en oma

FOEKJE WIERSMA-BOOTSMA

door het leven gedragen en haar de kracht en de rust geschonken om zich geheel en al aan Hem toe te vertrouwen. Door Jezus Christus getrouwt is zij op maandag 8 april 1991 op de leeftijd van bijna 67 jaar thuis overleden.

In haar leven is zij voor ons een voorbeeld geweest van de liefde van Christus.

Emmeloord: Foppe H. Wiersma
Leiden: Haitse F. Wiersma
Dientje Wiersma-Sinke
Foppe, Jos en Eva

Amstelveen: Arjen Wiersma
Amsterdam: Bart Wiersma
Mieke Hoogeveen

Geldrop: Welmoed Lakerveld-Wiersma
Jouke Lakerveld
Mieke

De begrafenis heeft plaatsgevonden op vrijdag 12 april 1991 te Emmeloord.

Emmeloord, 8 april 1991
Roerstraat 11, 8303 JC

„Het geloof nu is de zekerheid der dingen, die men hoopt, en het bewijs der dingen, die men niet ziet.”

Hebr. 11:1

In dit geloof is gestorven en ons voorgedaan ons medelid

MEVR. F. WIERSMA-BOOTSMA

Namens de vrouwenvereniging
van de Ned. Ger. Kerk te Emmeloord,
W.A. Harwig-Drost
G. Gort-Minnema

Emmeloord, 8 april 1991